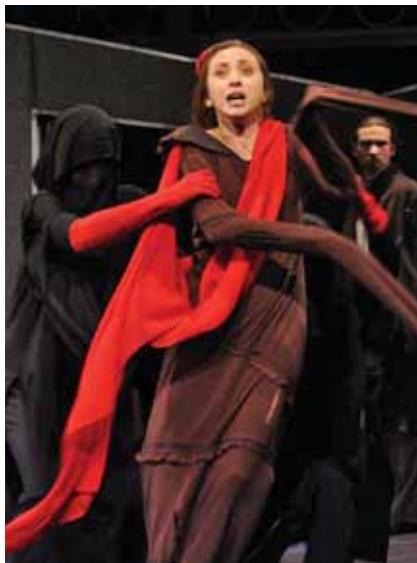

КУЛЬТУРА

WWW.KIMPRESS.BY

ШТОТЫДНЁВАЯ ГРАМАДСКА-АСВЕТНІЦКАЯ ГАЗЕТА

С. 8

С. 12 — 13

С. 10

С. 14

РЫХТУЙ РЭЙТЫНГ ЛЕТАМ!

Менавіта тэма рэйтынгаваасці айчыннага кіно стала адной з цэнтральных у гэтым нумары «К». Якія суадносіны сучаснага тэлевізійнага фармату і якасці канчатковага прадукту здымак, што мы бачым на тэлеэкране? Дадзенаму пытанню прысвечаны матэрыял рубрыкі «Соцыум» — на стар. 5. А фотарэпартаж са здымачнай пляцоўкі міні-серыяла «Скрасці Бельмандо», што якраз і здымаецца пад тэлепатрабаванні, — на стар. 9.

На здымку: акцёр Анатоль Кот «пад прыцэлам» камеры галоўнага аператара стужкі Віктара Бандаровіча і рэжысёра-пастаноўчыка Мікалая Князева.

Фота Юрыя ІВАНОВА

Гомель — Культурная сталіца Беларусі і СНД-2011

Супрацоўніцтва культур

Як ужо паведамляла “К”, сёлетняя Культурная сталіца Беларусі і СНД — Гомель — распачынае новы міжнародны праект: Дні культуры краін — удзельніц Садружнасці Незалежных Дзяржаў.

Казахскае мастацтва прыме Музей гісторыі горада Гомеля.

Па словах начальніка аддзела культуры Гомельскага гарвыканкама Кацярыны Дзегцяровай, напрыканцы жніўня ў абласным цэнтры распачнуцца мерапрыемствы, прысвечаныя Дням культуры Рэспублікі Малдова і Рэспублікі Казахстан. Пад час першых, акрамя выстаўкі малдаўскага мастака Тудара Збырні, што ўжо ідзе ў Гомельскім палацава-парковым ансамблі, жыхары і госці Культурнай сталіцы ўба-

чаць канцэрт аднаго з малдаўскіх калектываў.

А 24 жніўня ў абласным цэнтры адкрыецца выстаўка, арганізаваная Пасольствам Рэспублікі Казахстан у Рэспубліцы Беларусь. Яна пройдзе ў Музеі гісторыі горада Гомеля. Як распавяла “К” дырэктар установы Юлія Купрэва, тут будуць экспанавацца фотавыстаўка “Казахстан: 20 гадоў міру і стварэння”,

прадметы дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, колькі нацыянальных казахскіх касцюмаў і музычных інструментаў, а таксама ўзоры нацыянальнай вышукі самабытнага майстра Веры Джунаевай.

Да таго ж, у верасні ў рамках Дзён культуры ў абласным цэнтры чакаецца канцэрт аднаго з казахскіх калектываў.

Але гэта далёка не апошняе культурнае акцыя, якая будзе зладжана ў Гомелі ў рамках акцыі “Культурная сталіца Беларусі і СНД-2011”. Як распавяла Кацярына Дзегцярова, з 15 па 18 верасня ў горадзе пройдзе традыцыйны Міжнародны фестываль харэаграфічнага майстэрства “Сожскі карагод”. Удзел у знакавым форуме ўжо пацвердзілі прыкладна 20 калектываў з Беларусі, Расіі, Украіны, Латвіі і Францыі.

Ю.Ч.

Са стаўкай на турызм

У Нацыянальным прэс-цэнтры адбылася прэс-канферэнцыя Надзвычайнага і Паўнамоцнага Пасла Рэспублікі Індыя ў Рэспубліцы Беларусь Маноджа Кумара Бхарці.

Цэнтральнымі тэмамі сустрэчы з прэсай, прымеркаванай да Дня Незалежнасці гэтай краіны, сталі турызм і кіно.

“Вытворчасць фільмаў і турызм — дзве перспектывы сферы для нашага далейшага супрацоўніцтва. Я хачу пра-

інфармаваць сваіх суайчыннікаў пра Беларусь дзякуючы здымкам тут індыйскіх стужак”, — зазначыў Пасол, падкрэсліўшы: у нашай рэспубліцы ёсць такія пейзажы, існаванне якіх індыйцы нават не ўяўляюць. Перспектывы развіцця кінематографа, на думку Маноджа Кумара Бхарці, паспрыяюць і развіццю турызму.

Пасол таксама паведаміў прэсе, што Пасольства Індыі ў нашай рэспубліцы мае арганізаваць у бліжэйшыя месяцы шэраг культурных падзей, кінафестываляў і выставак. Прычым геаграфія мерапры-

емстваў распаўсюдзіцца не толькі на буйныя, але і на невялікія гарады Беларусі.

Нагадаем, у чэрвені адбылася рабочая сустрэча міністра культуры краіны Паўла Латушкі з Паслом Індыі ў Беларусі Маноджам Кумарам Бхарці. Асабліва ўвага была тады нададзена менавіта пытанням двухбаковага супрацоўніцтва ў сферы кінематографіі. Дасягнута дамоўленасць аб магчымым прыездзе ў Беларусь індыйскіх кінапрадзюсараў для абмеркавання пытанняў супрацоўніцтва ў згаданай сферы. Суразмоўцы таксама абмеркавалі магчымасці выкарыстання індыйскім бокам кінатэхналагічных паслуг і студыйных магчымасцей Нацыянальнай кінастудыі “Беларусьфільм”.

Тры дні ў Маладзечне

Праграму трох насычаных музычнымі падзеямі дзён напрыканцы жніўня карэспандэнту “К” прыадкрылі ва ўпраўленні культуры Мінаблвыканкама. Гаворка — пра XI Нацыянальны фестываль беларускай песні і паэзіі ў Маладзечне, які пройдзе 26 — 28 жніўня.

Ужо ў першы дзень форуму адбудуцца абодва туры Рэспубліканскага конкурсу маладых выканаўцаў. Першы — пад фанарам “мінус адзін”, другі — у суправаджэнні аркестра. Падзея пройдзе ў Палацы культуры Маладзечна. Дарэчы, першы тур мае назву “Прысвячэнне Уладзіміру Мулявіну”. А ў гарадскім амфітэ-

атры, апошнія будаўнічыя работы на якім завяршаюцца акурат гэтымі днямі, пройдзе канцэрт з удзелам рок-выканаўцаў.

Літаратурны складнік фестывалю распачнецца ў суботу, 27 жніўня, прычым у філіялах адразу двух літаратурных музеяў. Чытанні вершаў Янкі Купалы пройдзе ў Вязынцы, а Багдановічавы радкі прагучаць у Ракуцёўшчыне. Унутраны дворык Маладзечанскага дзяржаўнага музычнага вучылішча імя М.К. Агінскага прыме ўдзельнікаў пэтычнага марафона “Музыка роднай мовы”. На ўрачыстым адкрыцці фестывалю адбудзецца ўручэнне ўзнагарод і прызоў пераможцам конкурсу маладых выканаўцаў, а затым — канцэрт “Лепшыя беларускія песні XX стагоддзя. Уладзімір Мулявін”. Увесь вечар на сцэ-

не — Заслужаны калектыв краіны Нацыянальны акадэмічны канцэртны аркестр пад кіраўніцтвам народнага артыста Беларусі, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі і прэміі Саюзнай дзяржавы, прафесара Міхаіла Фінберга.

Нядзеля ў Маладзечне распачнецца канцэртамі “Чатыры нацыянальныя постаці Беларусі” з удзелам камерных калектываў Нацыянальнага Канцэртнага аркестра і сімфанічнага аркестра Музычнага вучылішча імя Агінскага. У Малой зале Палаца культуры горада запланаваны “круглы стол” “Беларуская песня: сучасны фармат” з удзелам кампазітараў, пэстаў-песеннікаў, эстрадных выканаўцаў, прадзюсараў, праграмных дырэктараў FM-радыёстанцый, прадстаўнікоў тэлебачання, прэсы. Завершыцца ж фестываль урачыстым феерверкам, зноў-такі, у гарадскім амфітэатры.

Карацей, ёсць усе нагоды правесці апошнія выхадныя лета-2011 у асяродку нацыянальнай песні і паэзіі.

— Ці будуць на сёлетнім фестывалі новаўвядзенні?

— Гэта, у большай ступені, змены працоўнага парадку. Прыкладам, “Лістападзік” сёлета стане дзіцячай праграмай у рамках Міжнароднага кінафоруму. Хаця раней ён пазіцыянаваўся як асобны фестываль дзіцячага кіно, але не меў адпаведнага статусу на адміністратыўным узроўні, не прадугледжваў асобнага бюджэту і г. д. Зрэшты, гэтая фармальнасць аніяк не адаб’ецца на якасці самой дзіцячай праграмы.

Яшчэ пад час сёлетняга “Лістапада” мы плануем зрабіць акцэнт на правядзенні разнастайных майстар-класаў, абмеркаванняў, творчых форумаў ды іншых адукацыйна-інфармацыйных імпрэз з прыцягненнем гасцей і ўдзельнікаў фестывалю, якія, не сумняваюся, акажуцца цікавымі і для студэнтаў творчых ВНУ — будучых кінематографістаў, і для тых практыкаў, якія сёння “робяць надвор’е” ў айчынным кіно. Мы лічым, што фестываль не павінен абмяжоўвацца адно толькі калектывным праграмным добрым карцінам. Актыўныя творчыя стасункі і ўзаемакантакты — вось тое, чаго ў сучаснай творчай прасторы не бывае зашмат.

Таццяна КОМАНОВА

Як паведамляе прэс-служба Урада, намеснік Прэм’ер-міністра Рэспублікі Беларусь Анатоль Тозік у ходзе рабочай паездкі 5 жніўня ў Брэсцкую вобласць разгледзеў пытанні падрыхтоўкі і правядзення Дня беларускага пісьменства, што адбудзецца 4 верасня ў Ганцавічах.

Кантэкст Дня пісьменства

Пад час рабочай паездкі старшыня Нацыянальнага аргкамітэта Анатоль Тозік быў азнаёмы з вынікамі і ходам работ па падрыхтоўцы да свята, а таксама правёў нараду з членамі аргкамітэта Дня беларускага пісьменства, на якім была дадзена ў цэлым станоўчая ацэнка выканання запланаваных падрыхтоўчых мерапрыемстваў.

Начальнік аддзела культуры Ганцавіцкага райвыканкама Ірына Марцінкевіч удакладніла для “К”, што разам з намеснікам Прэм’ер-міністра Анатолем Тозікам у аглядзе аб’ектаў, якія будуць задзейнічаны пад час свята, і ў наарадзе прынялі ўдзел міністр інфармацыі Рэспублікі Беларусь Алег Праляскоўскі і намеснік старшыні Брэсцкага аблвыканкама Леанід Цупрык.

Работы на ўсіх пяці аб’ектах культуры Ганцавічаў, па словах Ірыны Марцінкевіч, ужо скончаны ці блізкія да завяршэння.

У горадзе працягваецца конкурс на самую старую кнігу, абвешчаны сярод жыхароў Ганцавічаў. Пад час Дня беларускага пісьменства журы вызначыць пераможцаў па трох намінацыях: “Самая старая кніга для дарослых”, “Самая старая кніга для дзяцей”, “Самое старое перыядычнае выданне”.

Да свята рыхтуюцца і мясцовыя творцы.

Ініцыятыва UNESCO

Фота: Таццяна МАТУСЕВІЧ

Госці фесту спярша прыбудуць у Мірскі замак...

Як паведамілі “К” у прэс-службе Міністэрства замежных спраў краіны, 27 — 28 жніўня па ініцыятыве Нацыянальнай камісіі Рэспублікі Беларусь па справах UNESCO і Нацыянальнага мастацкага музея краіны ў Замкавым комплексе “Мір” і гарадскім пасёлку Любча ўпершыню адбудзецца фест “Памяці Мікалая Набокава”, што, мяркуюцца, стане традыцыйным.

Мікалай Набокаў, ураджэнец Любчы, — стрыечны брат пісьменніка Уладзіміра Набокава, сваяк Святаполк-Мірскіх, якія да 1939 года валодалі Мірскім замкам, быў вядомым кампазітарам, аўтарам першага амерыканскага балета, музыкі да балетаў, пастаўленых Рускім балетам Монтэ-Карла ў рамках “Рускіх сезонаў” Сяргея

Дзягілева. Ён напісаў шэраг араторый, сімфанічных твораў, фартэп’янных п’ес.

У рамках фестывалю пройдуць канцэрты музыкі Набокава ў выкананні вядомых беларускіх музыкантаў, а таксама адбудзецца дэманстрацыя відэафільмаў, прысвечаных жыццю і творчасці кампазітара.

...а потым іх сустрэне родная Мікалаю Набокаву Любча.

Для ўдзелу ў форуме ў якасці ганаровых гасцей запрошаны княгіня Ірэна Антуанэта Станіслава і Марыя Святаполк-Мірскія, прамыя нашчадкі слаўтага роду, а таксама дачка Ірэны Антуанэты Станіславы Алівія Фуртвэнглер з мужам.

Нагадаем, на нядаўнім рэдакцыйным “круглым stole” “Суверэннітэт, творца, перспектывы” (гл. “К” № 27 за 2011 г.), сярод іншых тэм, узнімалася пытанне стварэння адметнага культуралагічнага асяроддзя ў тых самых Міры і Любчы, згадвалася таксама імя Мікалая Набокава. Як бачым, ініцыятывы ў хуткім часе займаюць рэальныя абрысы.

Адкрывайце вочы шырэі!

“Рыхтуй сані летам” — акурат гэтая векавая народная мудрасць падштурхнула нас пацікавіцца тым, як жа ідуць справы па падрыхтоўцы чарговага Мінскага міжнароднага кінафестывалю “Лістапад”, што неўзабаве, праз два з паловай месяцы, па традыцыі, адкрыецца ў беларускай сталіцы. І аказалася, што фестывальныя “сані” ўжо практычна гатовы да выхаду ў свет і чакаюць толькі аднаго — урачыстага абвяшчэння аб адкрыцці форуму, якое сёлета прагучыць 5 лістапада, распачынаючы ўлюбёны мінчанамі і гасцямі нашай сталіцы васьмідзённы кінамафон.

— Канцэпцыя сёлетняй фестывальнай праграмы, — распавяла дырэктар Цэнтра візуальных і выканальніцкіх мас-

тацтваў Анжэліка КРАШЭЎСКАЯ, — вызначана намі наступным чынам: “З шырока адкрытымі вачыма”. І менавіта зыходзячы з яе фарміравалася ўся праграма сёлетняга “Лістапада”. Конкурс будзе ўключаць стужкі з краін СНД, Балты, Грузіі і Усходняй Еўропы. У блоку дэбютаў свае работы прэзентуюць лепшыя кінарэжысёры з усяго свету. Безумоўна, працягвае развівацца ў рамках “Лістапада” і праграма дакументальнага кіно.

Сёлета мы імкнуліся знайсці баланс паміж стужкамі, здольнымі зацікавіць прафесіяналаў, і фільмамі, якія прынята называць глядацкімі. Таму і конкурсная, і пазаконкурсная праграмы будуць аднолькава высокага ўзроўню — для таго, каб розныя катэгорыі глядачоў маглі знайсці на “Лістападзе” фільмы на ўласны густ.

“Візітоўкі” для кінафорумаў

Дэпартамент па кінематографіі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь аб’яўляе тэндар на выраб рэкламных ролікаў (заставак) для шэрагу знакавых кінамерапрыемстваў нашай краіны.

У іх спісе — Мінскі міжнародны кінафестываль “Лістапад”, Рэспубліканскі фестываль беларускіх фільмаў у Брэсце, Міжнародны фестываль аніма-

цыйных фільмаў “Анімаеўка” ў Магілёве.

Ролік мае стаць “візітоўкай” кінафестывалю для дэманстрацыі на тэлебачанні, плазменных экраннах. Яго хронаметраж не павінен перавышаць 20 секунд. Ролік мусяць стылістычна адлюстроўваць асаблівасці таго або іншага фестывалю.

Прапановы неабходна высыліць на адрас: 220004, г. Мінск, пр. Пераможцаў, 11-1112; e-mail: dep-kino@kultura.by. Тэрмін падачы заявак — з 15 жніўня да 15 верасня бягучага года.

Сервер з рарытэтамі

Аўтограф Купалы праз прызму Інтэрнэта

Летась “К” звярталася да праблемы стварэння Дзяржаўнага каталога Музейнага фонду Рэспублікі Беларусь. На той момант ў базе Дзяржкаталога захоўвалася інфармацыя ўсяго пра 121 прадмет. У гэтым нумары мы вырашылі пацікавіцца, чым жыве Цэнтр Дзяржаўнага каталога сёння. Як адзначыла наша суразмоўца — кіраўнік праекта, намеснік дырэктара Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь Вольга МІРОНЧЫК, — цяпер Дзяржкаталог налічвае ўжо каля 9 тысяч апісанняў музейных прадметаў.

— Толькі сёння на наш сервер прыйшлі 50 апісанняў музейных прадметаў. Прыемна, што актыўна далучыліся рэгіёны. Нядаўна атрымалі першую партыю звестак з Мінскага абласнога краязнаўчага музея з Маладзечна. Вельмі важна, што да нас пачалі падключацца і раённыя музеі. У якасці прыкладу можна вылучыць Ваўкавыскі ваенна-гістарычны, Гудзевіцкі літаратурна-краязнаўчы, які яшчэ нядаўна быў школьным, а таксама Мастоўскі раённы музей: кожны з іх даслаў нам не адзін дзясятка апісанняў надзвычай каштоўных прадметаў. Калі ў Гродзенскага дзяржаўнага гісторыка-археалагічнага музея ў мінулым квартале было ўсяго 20 апісанняў прадметаў, то ў гэтым — больш за тысячу. Прыкладна ў дзесяць разоў колькасна павялічваецца аб'ём паступленняў і з іншых музеяў.

— Як вядома, у Дзяржаўны каталог Музейнага фонду мусяць увайсці найбольш каштоўныя прадметы. Ці ўсе апісанні, якія ўжо прыйшлі на сервер Цэнтра, адпавядаюць высокаму статусу?

— Безумоўна. Да нас дасягаюць такія ўнікальныя рэчы, што нават мы самі ў захапленні. Прыкладам, нядаўна з Брэста нам далі апісанні кобынскіх строяў — сапраўднага цуду айчыннага традыцыйнага мастацтва. Да таго ж, віртуальныя музейныя прадметы ўдзейнічаюць на чалавека не менш за рэальныя. Рукапісы Купалы, Коласа, Бруцка, фотаздымкі Багдановіча выклікаюць неверагодныя пачуцці. Што і казаць, вельмі прыемна спрычыніцца да нашай багатай спадчыны.

— Вы прыгадалі сайт Дзяржкаталога. Наколькі ён запатрабаваны?

— Сёння сайт працуе пераважна на прафесіянала, хаця, відавочна, варта пашырыць яго аўдыторыю, зрабіць больш папулярным для шырокай грамадскасці. А пакуль мы актыўна працуем з раздзелам “Музейнаму спецыялісту”. Літаральна штодзень ён папаўняецца метадаматырыяламі. Калі казаць пра лічбы, то ў сярэднім атрымліваецца каля ста зваротаў на сайт цягам дня. Пры гэтым вельмі шмат пастаянных наведвальнікаў, якія сочаць за яго абнаўленнямі. Паводле статыстыкі, атрымліваецца прыкладна 14 праглядаў на аднаго наведвальніка.

— Але вернемся да Дзяржкаталога. Аператыўнасць стварэння маштабнай базы рэспубліканскага ўзроўню патрабуе якаснай працы на месцах...

— Ці не штодня супрацоўнікі Цэнтра Дзяржкаталога адказваюць на пытанні, якія нам задаюць па тэлефоне музейныя супрацоўнікі наконт апісання прадметаў. Акрамя таго, сёлета адбыліся дзве нарады: першая — з удзелам дырэктараў і галоўных захавальнікаў фондаў музеяў сістэмы Міністэрства культуры, другая — з кіраўнікамі ведамасных музеяў. Менавіта з апошняй катэгорыі музеяў узнікае шмат пытанняў. Згодна з Законам аб музеях і музейнай справе ў Беларусі, усе дзяржаўныя музеі павінны перадаваць інфармацыю пра найбольш каштоўныя прадметы ў Каталог. На практыцы ж многія ведамасныя музеі не зусім разумеюць, што ад іх патрабуюцца. А таму ў межах нарады нашай задачай было — праінфармаваць, заклікаць кіраўнікоў згаданых устаноў да супрацоўніцтва. Але ёсць і станоўчыя прыклады. Вельмі актыўна працуюць з намі Музей медыцыны і Музей Нацбанка Беларусі. Яны закупілі праграму АМС-5, у межах якой вядуць улік сваіх фондаў. Хутка мусім атрымаць апісанні і ад іх.

— Вольга Уладзіміраўна, з кожным днём павялічваецца плынь інфармацыі, што паступае са шматлікіх айчынных музеяў. Якімі вы бачыце бліжэйшыя перспектывы развіцця Дзяржкаталога?

— У наступным годзе плануецца, што Дзяржкаталог будзе размяшчацца ў новым будынку Нацыянальнага гістарычнага музея па вуліцы Фрунзэ. Адпаведна, павінен пашырыцца і штат. Пакуль жа нашы супрацоўнікі не толькі апрацоўваюць атрыманую з музеяў інфармацыю, але і вядуць уніфікаваныя трохмоўныя даведнікі, займаюцца перакладам апісанняў на англійскую мову. У прыватнасці, распрацоўваюцца слоўнікі аўтараў, географіі назваў музейных прадметаў. Да таго ж, каталог такога ўзроўню павінен мець сістэму рэзервовага капіравання. Спадзяюся, у бліжэйшай перспектыве Цэнтр Дзяржкаталога атрымае дадатковы сервер.

К.А.

Словы падзякі

У Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь на імя міністра Паўла Латушкі паступіў чарговы ліст з падзякай за падрыхтоўку айчынных твораў. Гэтым разам зваротны адрас — Аўстрыя, дзе не так даўно завяршыўся Першы Харавы чэмпіянат свету сярод моладзі. Як ужо паведамляла “К” (гл. № 31 за 2011 г.), трыумфатарам творчага саборніцтва стаў хор “Звонкія галасы” з Наваполацка пад кіраўніцтвам Альберта Кажушкевіча. Вось радкі з ліста, падпісанага прэзідэнтам Міжнароднага таварыства “Інтэркультура” Понтарам Цічам і мастацкім дырэктарам форуму, прафесарам Ральфам Айзенбайсам — прадстаўнікамі арганізатараў фесту.

Золата чэмпіёнаў

Наваполацкі хор “Звонкія галасы”.

“...Падвёшы вынікі I Харавога чэмпіянату свету сярод моладзі, у якім прынялі ўдзел каля 130 хораў з 40 краін свету па 14 намінацыях у самых розных жанрах харавой музыкі, мы з асобай радасцю і задавальненнем паведамлілі Прэзідэнту Вашай краіны і паведамляем Вам пра пераканаўчую перамогу беларускага хору “Звонкія галасы” з Наваполацка пад кіраўніцтвам Альберта Кажушкевіча, што стаў першым чэмпіёнам свету сярод аднародных маладзёжных хораў і заваяваў залатыя медалі I Харавога чэмпіянату свету ў аўстрыйскім Гацы сярод моцных удзельнікаў з Аўстраліі, Еўропы, Азіі і Амерыкі.

Прайшоўшы жорсткі адбор у кваліфікацыйным раўндзе і атрымаўшы “Залаты дыплом I ступені”, Ваш цудоўны хор сваім выканальніцкім майстэрствам скарэй сэрцы не толькі ўдзячнай міжнароднай публікі, гэсцей і ўдзельнікаў найбуйнога харавога форуму свету, але быў, перадусім, высока адзначаны

членамі міжнароднага журы экспертаў харавой музыкі з розных краін: Аўстрыі, Аўстраліі, Германіі, Інданэзіі, Швецыі, Расіі, Філіпін, ПАР і іншых.

Вялікім поспехам завяршылася выступленне хору “Звонкія галасы” і ў катэгорыі “Духоўная музыка” — адной з самых прэстыжных намінацый Харавога чэмпіянату, дзе хор Альберта Кажушкевіча ў чэмпіёнскім туры таксама ўдасцеены залатым медалём і прызнання выканальніцкай культуры сваёй краіны з боку знаўцаў з усёго свету.

Дзякуем Вам за выхаванне хору “Звонкія галасы”, без Вашага ўдзелу і падтрымкі праграма сусветнага харавога форуму не аказалася б настолькі яркай.

Ад усёй душы віншуем Вас і выдатны хор з Наваполацка з гэтай грандыёзнай перамогай славянскай спеўнай культуры...

Жадаем поспехаў і росквіту Вашай рэспубліцы і новых дасягненняў яе харавой культуры”.

“БелаРусь Маладая”

Учора, у Міжнародны дзень моладзі, у сталічным кінатэатры “Беларусь” быў дадзены старт перасоўнай фотавыстаўцы “БелаРусь Маладая”.

Сярод яе арганізатараў — Беларускі рэспубліканскі саюз моладзі.

Выстаўка аўтарскіх фотаробот — своеасаблівы адказ на пытанне, якой бачыць нашу краіну сучасная моладзь. А зрэз — немалы: як паведамляе прэс-цэнтр БРСМ, 1500 здымкаў аўтараў-пачаткоўцаў з 60 гарадоў і 104 вёсак,

якія прымалі ўдзел у рэспубліканскім конкурсе на лепшы здымак, прысвечаны прыгажосці роднага краю. У выніку работы 35 пераможцаў саборніцтва і склалі праект.

Пасля 25 жніўня выстаўка распачне вандроўку па абласных цэнтрах, а затым, як плануецца, эстафету падхопяць дыпрадстаўніцтва нашай краіны за мяжой, каб з экспазіцыяй змаглі азнаёміцца таксама і беларусы свету.

Правяраюцца помнікі

Днямі пракуратура Гомельскай вобласці правяла праверку помнікаў гісторыка-культурнай спадчыны на тэрыторыі рэгіёна. Па яе выніках выяўлены парушэнні, у тым ліку — факты знішчэння помнікаў археалогіі і архітэктуры, невыкананне ахоўных абавязацельстваў і многае іншае.

“К” звярнулася па каментарый да пракурора аддзела Генеральнай пракуратуры Рэспублікі Беларусь па наглядзе за выкананнем прыродаахоўнага і зямельнага заканадаўства Віктара Леўшы:

— Генеральная пракуратура не займалася названай праверкай, але факты парушэнняў, што выяўлены на Гомельшчыне, на жаль, фіксуюцца і ў іншых рэгіёнах Беларусі.

Нядаўна, як вядома, была падпісана сумесная пастанова аб супрацоўніцтве па пытаннях аховы гісторыка-культурнай спадчыны паміж Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь і Генеральнай пракуратурай краіны. Ёна пагадненне прадугледжвае больш пільны кантроль у названай сферы. У сувязі з гэтым, у верасні — кастрычніку мы плануем ажыццявіць праверку як абласных, так і раённых

органаў улады па усёй Беларусі: наколькі якасна яны кантралююць пытанні аховы гісторыка-культурных каштоўнасцей у сваіх рэгіёнах.

А гэты кантроль неабходна ўзмацніць. Вось толькі адзін прыклад. Напрыканцы вясны мы праводзілі праверку ў сядзібе Умястоўскай — гэта вёска Жамыслаўль Іўеўскага раёна Гродзеншчыны. Па факце праверкі на аб'екце гісторыка-культурнай спадчыны былі выяўлены шматлікія парушэнні, помніку нанесены вялікі матэрыяльны ўрон... А за гэта, паводле дзеючага заканадаўства, прадугледжана не толькі адміністрацыйная, але і крымінальная адказнасць. Матэрыялы праверкі цяпер знаходзяцца ў Іўеўскім РАУС, і вінаватыя ў парушэнні заканадаўства абавязкова будуць прыцягнуты да адказнасці. Дадзены прыклад, на жаль, — не адзіны. Таму магу запэўніць, што Генеральная пракуратура Рэспублікі Беларусь будзе і надалей кантраляваць стан аховы помнікаў гісторыка-культурнай спадчыны ў краіне.

Хто князь і князёўна?

Сёння распачынаецца рэгіянальны фестываль “Крэўскі замак”. Ініцыятар мерапрыемства — аднайменны мясцовы дабрачынны фонд.

Пад час фесту будуць прадстаўлены ўзоры найлепшых сучасных інтэрпрэтацый традыцыйнай культуры. Апрача танцаў, песень і тэатралізацый, будуць ладзіцца разнастай-

ныя конкурсы. Мяркуюцца абраць найлепшы фальклорны гурт, лепшых кулінара, барда, паэта, валанцёра... Пройдзе таксама і конкурс на креўскіх князя і князёўна.

Адзел культуры Смаргонскага райвыканкама прымеркаваў да фестывалю “Крэўскі замак” свята вёскі. Па словах спецыяліста аддзела Марыі Клуіша, кожны жыхар старадаўняга Крэва можа пазмагацца за званне гаспадара самага добраўпарадкавана

нага падворка. Будуць ушанаваны самы старэйшы і самы малады вясцоўцы. Народныя майстры раёна прэзентуюць ля замкавых муроў выстаўку-продаж сваіх твораў. Адбудзецца, натуральна, і канцэрт мастацкай самадзейнасці.

Удзельнікі фонду цягам некалькіх гадоў пад кіраўніцтвам упраўлення па ахове гісторыка-культурнай спадчыны і рэстаўрацыі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь працуюць над кансервацыяй замкавых руін. А фестываль ладзіцца для таго, каб узмацніць увагу грамадства да аховы нашай унікальнай спадчыны.

На “Хвалі...” фіналу

20 жніўня ў крымскім Артэку распачнецца фінал міжнароднага конкурсу маладых выканаўцаў “Дзіцячая Новая хваля-2011”. Беларусь на ім будзе прадстаўляць 11-гадовая мінчанка Алена Гразнова.

нага твора, які можа быць напісаны спецыяльна для ўдзельніка.

Што будзе выконваць Алена, пакуль трымаецца ў сакрэце. Тым не менш, дзяўчынка навучаецца ў адной з мінскіх музычных школ па класе фартэпіяна, ужо неаднойчы прымала ўдзел у айчынных і замежных конкурсах ды фестывалях, займаючы на іх прызавыя месцы.

Рыхтуе да выступлення беларускую выканаўцу яе педагог па вакале Вераніка Яноўская, і, нягледзячы на ўсе неспадзяванкі, якія, як вядома, заўжды ўласцівы творчаму саборніцтву, Вераніка і Алена нацэлены на поспех і перамогу. “Усім канкурсантам я хачу пажадаць ўдачы, імкнення да перамогі, новых сяброў, ніколі не азірацца, а — ісці наперад з высока паднятай галавой!” — такія словы Алена адрасуе ўсім фіналістам “Дзіцячай Новай хвалі”.

Мы зычым Алене гэтага ж і будзем трымаць за яе “крыжыкі” на пальцах!

Ад кладкі да купала

“К” ужо неаднаразова пісала пра ход рэстаўрацыйна-аднаўленчых работ, якія адбываюцца ў Свята-Уваскрэсенскім саборы, што ў Барысаве.

— Мільярдныя асіганванні з рэспубліканскага і абласнога бюджэту на аднаўленне сабора паступалі і раней, — заўважыў Эдуард Багдановіч. — Таксама зазначу, што ход рэстаўрацыйна-аднаўленчых работ пастаянна кантралюецца губернатарам Мінскай вобласці Барысам Батурам...

Як распавёў “К” намеснік начальніка ўпраўлення культуры Мінскага абласнога выканаўчага камітэта Эдуард Багдановіч, да канца бягучага года плануецца завяршыць усе рамонтна-аднаўленчыя работы па чацвёртай чарзе. Пад гэтыя мэты толькі сёлета з рэспубліканскага і абласнога бюджэту выдаткавана тры мільярды рублёў.

Па словах суразмоўцы “К”, ужо завершаны работы па рэстаўрацыі цаглянай кладкі на сценах сабора, рамонце фасада, купалаў храма, а таксама па добраўпарадкаванні прылеглай тэрыторыі. Наступны этап — правядзенне рамонтна-аднаўленчых работ унутры сабора.

Упраўленне культуры Брэсцкага аблвыканкама глыбока смуткуе з прычыны смерці былога рэктара ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў” Ядвігі Дамінікаўны ГРЫГАРОВІЧ і выказвае спачуванні яе родным і блізкім.

Прайшлі ўжо апошнія хваляванні залічэнняў у ВНУ сферы культуры. Але пачаць гаворку пра будучыню першакурснікаў вышэйшых навучальных невыпадкова выпадае менавіта з прыёму ў сярэднія спецыяльныя навучальныя ўстановы, які толькі распачаўся. Невыпадкова таму, што два гэтыя экзаменацыйныя працэсы шчыльна ўвязаны ў непадзельнай сацыялэмаграфічнай прасторы і наўпрост залежаць адзін ад аднаго. Па меркаванні намесніка начальніка аддзела навучальных устаноў і працы з творчай моладдзю Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь Анатоля Мукалава, інфармацыя са ССНУ паступае, мякка кажучы, трыможная. Па асобных спецыяльнасцях вельмі складана выканаць план прыёму. Ахвотных прысвяціць жыццё ўмацаванню рэгіянальнай культуры пакуль хранічна не стае. Як перакананы Анатоль Мукалаў, навідавоку — яўная і недаравальная недапрацоўка мясцовых аддзелаў культуры.

Па і "флагманы"

Дарэчным тут будзе характэрны прыклад з жыцця. Кіраўнік аднаго з раёнаў Гомельшчыны ў маёй прысутнасці дакараў сваіх работнікаў культуры, падкрэсліваючы, што ў пошуках перспектываў на будучыню патэнцыялу тыя павінны хадзіць у бліжэйшую агульнаадукацыйную школу як на працу, павінны напаўняць інфармацыйны кадравы банк не з выпускнога, а з пачатковага класа: маўляў, толькі такія — скрупулёзныя і прадуманыя — прафарыентацыйныя захады дадуць у будучыні заданы кадравы-прафесійны плён. І кіраўнік той, неаспрэчна, мае рацыю. У кожным рэгіёне, як паказвае тая ж журналісцкая практыка, пра неабходнасць падобнай "пошукавай" дзейнасці ведаюць, але далёка не ў кожным мне даводзілася бачыць тыя славытыя спісы, згодна з якімі з першага класа "выбудуваюцца" лёсы будучых "адміралаў" сельскіх і гарадскіх культурных "флагманаў". У выніку мы маем тое, што маем. А пасады сельскіх работнікаў культуры займаюць іншым разам работнікі без адукацыі: больш, проста, няма каму. Сельская кадравая пустыня ўпарта не хоча ператварацца ў аазіс з абавязкова "кастынгавым" замяшчэннем вакансій.

— Прафарыентацыйная работа павінна быць больш настойлівай, — перакананы Анатоль Мукалаў, — нават больш агрэсіўнай. Трэба змагацца за кожнага вучня, што мае здольнасці да музыкі, жывапісу, творчасці... Мы ўжо шмат гадоў канстатуем, што ў нашых дзіцячых школах мастацтва займаецца па рэгіёнах толькі 10 — 14 працэнтаў ад агульнай колькасці вучняў агульнаадукацыйных школ. І гэтая "агульная колькасць" — невывяржаны кадравы патэнцыял, які тэрмінова варта ўключыць у працу.

Хто аспрэчыць гэтыя словы?.. Годныя вучні "вырастаюць" толькі ў годнага выкладчыка. І менавіта ад гэтага працэсу залежыць колькасць і якасць заўтрашніх студэнтаў. Працэс — закальцаваны, выдаткі ад яго неэфектывнасці — больш чым сур'ёзныя. Недастаткова, па словах Анатоля Мукалава, развіваюцца на Беларусі харавая музыка, харавыя спевы, у музычных школах мала сапраўды паўнацэнных харавых аддзяленняў.

Завяршаючы гаворку пра спецыфіку сярэдняй спецыяльнай адукацыі, не магу не згадаць і пра раённыя "харэаграфічныя" прэтэнзіі да нашых ССНУ. Ледзь не ў кожным аддзеле мне тлумачылі хранічную нястачу "танцораў" тым, што розным па іх вучаць як мае быць, а вось самі яны таму дзяцей навучаюць без асаблівага, мякка кажучы, педагагічнага поспеху. "Ёсць і тут праблема, — пагаджаецца Анатоль Мукалаў. — Харэаграфічная спецыяльнасць у нас — конкурсная. Але не магу не выказаць прэтэнзіі зноў да начальнікаў аддзелаў, кіраўнікоў клубных фарміраванняў, бо сёлета адзін з нізкіх конкурсаў у Беларускай дзяржаўнай універсітэце культуры і мастацтваў быў менавіта па харэаграфічным мастацтве — па бальным танцы". Вось ён, масток паміж сярэдняй і вышэйшай спецыяльнай адукацыяй... Масток, скажам, у дадзеным "танцавальным" выпадку — не надта трывалы і надзейны. Вось як

рыжыраванні і фартэпіяна (недзе 1,7 чалавека), балаляйцы і гітары (2 чалавекі на месца)...

Пра прарыў і пазітыў

Вернемся да якасці падрыхтоўкі абітурыентаў-2011. Нельга сідваць з рахункаў тое, што многія гады частка будучых студэнтаў на этапе сярэдняй спецыяльнай адукацыі атрымлівае азы вышэйшай, працуе па, так бы мовіць, сумяшчальным навучальным плане. Але, па словах Анатоля Мукалава, нельга заведчыць, што сёлета паступленне ў ВНУ ўразіла прыёмныя камісіі нейкім надзвычайным інтэлектуальным "прарываў". Неаспрэчна, што абітурыенцкі ўзровень бягучага года быў слабейшы

мелі тыя, хто працуе па спецыяльнасці — менавіта яны і складаюць заўжды асноўнае ядро завочнікаў. Дык вось, сёлета на завочную бюджэтную форму навучання ў БДУКІМ залічана 288 чалавек, у Акадэмію мастацтваў — 24 (у Акадэміі музыкі завочнага аддзялення няма). Апрача гэтага, завочную адукацыю будуць атрымліваць, натуральна, і "платнікі": 383 студэнты ва Універсітэце культуры і мастацтваў, 49 — у Акадэміі мастацтваў. Гэта, як кажучы, тыя кадры, што застануцца ў прафесіі насуперак усяму.

Мэта "мэтавіка"

Цяпер — пра гэтых жа адданных абранай справе "мэтавікаў". Як сцвярджае Анатоль Мукалаў, справа

цыяльнасцях, як "бібліятэказнаўства" і "бібліяграфія", "паліграфічнае мастацтва", "народныя абрады і святы"... Патрэба ў названых спецыяльнасцях была прапісана, дарэчы, і ў папярэдняй галіновай праграме "Захаваць і развіццё культуры Беларусі" на 2006 — 2010 гг., не знікае яна і цяпер. У сферы музычнай адукацыі ледзь не кожная сярэдняя спецыяльная ўстанова адчувае дэфіцыт спецыялістаў па навучанні ігры практычна на кожным музычным інструменце. Адчуваецца недахоп піяністаў, духавікі, струннікі — таксама хранічны дэфіцыт. Перспектыўны накірунак Акадэміі мастацтваў — клопат пра творчы склад нашых тэатраў, актывізацыя працэсу далучэння дзяцей да

"Кастынг" у кадравы банк

Без "агрэсіўнай прафарыентацыі" дэфіцыт прафесіяналаў — непазбежны

каменціруе сітуацыю рэктар БДУКІМ Барыс Святлоў: "Гаворка — пра нізкакаснавую падрыхтоўку абітурыентаў. Трохпрыступкавы ланцужок "школа — сярэдняе звяно — вышэйшая адукацыя" ёсць, а вось крытэрыяў уз'аемадзеяння, сістэмнай сувязі паміж названымі звёнамі пакуль няма". У выніку дэфіцыт харэаграфічнай і раёнах па-ранейшаму досыць адчувальны...

Лічы-лічы...

Сённяшняя сітуацыя з недавыкананнем плана прыёму ў ССНУ — люстраны адбітак з аналагічнай учарашняй сітуацыяй у ВНУ культуры. Спачатку — агульны лічы. На бюджэтную форму падрыхтоўкі сёлета прынята 1023 чалавекі: ва Універсітэце культуры і мастацтваў — 696, Беларускаю дзяржаўную акадэмію музыкі — 185, Беларускаю дзяржаўную акадэмію мастацтваў — 142.

Максімальна вялікі конкурс, як і ў мінулыя гады, зарэгістраваны па Акадэміі мастацтваў: 4,2 чалавека на месца. Сярод спецыяльнасцей тут, як звычайна, найбольш запатрабаванымі застаюцца "акцёрскае мастацтва ў драматычным тэатры і кіно" (8 чалавек на месца), "дызайн інтэр'ераў" (9,3 чалавека), "графічны дызайн" (8,5), "дызайн віртуальнага асяроддзя" (8).

Ва Універсітэце культуры і мастацтваў лідзіруюць менеджмент сацыяльна-культурнай сферы (5,4 чалавека на месца), менеджмент міжнародных культурных сувязей (5,2). І гэта — дзённая форма падрыхтоўкі. Па завочнай конкурсу крыху большы. Па згаданых спецыяльнасцях, адпаведна, — 7,9, і — 8...

Акадэмія музыкі, як вядома, прымае звычайна тых абітурыентаў, што ўжо атрымалі сярэдняю спецыяльную адукацыю ў музычным вучылішчы ці каледжы. "Таму вялікага конкурсу тут і не чакалася, — тлумачыць Анатоль Мукалаў. — Тым не менш, сёлета дастаткова добрая конкурсная сітуацыя па спевах (2,2 чалавека як па жаночых, так і па мужчынскіх галасах), харавым ды-

з а папярэдняй. Не выратавала сітуацыю і тое, што падрыхтоўчыя аддзяленні (як каротка-, так і доўгатэрміновыя) працавалі з поўнай нагрузкай. Можна тлумачыць недастатковую абітурыенцкую падрыхтоўку колькаснай спецыфікай прыёму. Пры недаборы, маўляў, пра гэтую якасць нават марыць не выпадае. Паступалі, як кажа Анатоль Мукалаў, усе тыя, хто меў на тое жаданне. Інакш кажучы, ВНУ прынялі ўдар на сябе. Але словы рэктара БДУКІМ пра адсутнасць сістэмы ва ўзаемадзеянні школы, каледжа і ВНУ, як падаецца, яшчэ доўга застануцца "эпіграфам" да шматграннай і кадравай праблемы ў рэгіёнах...

Нельга сказаць, што сёлета ўступныя іспыты ў ВНУ культуры былі выключна насяржоваючымі, — хапала ў гэтую гарачую пару і пазітыву. Лішне згадаць, што прыярытэт пры паступленні ў ВНУ

тут наладжана цалкам у адпаведнасці з патрабаваннямі, што прапісаны ў Палажэнні, зацверджаным пастановай Савета Міністраў. Як вядома, мэтавай падрыхтоўкай ужо шмат гадоў займаецца Беларускай дзяржаўнай універсітэце культуры і мастацтваў. Сёлета план прыёму складаў 36 чалавек, і ён паспяхова выкананы. І вось якраз "мэтавікі" парадавалі сёлета прыёмную камісію і падрыхтаванасцю, і колькасцю. А на 36 месцаў было пададзена 52 заявы, практычна па ўсіх спецыяльнасцях быў конкурс...

Калі казаць пра перспектывы развіцця кадравай палітыкі, дык тут намеснік начальніка аддзела навучальных устаноў і працы з творчай моладдзю Міністэрства культуры засяроджвае ўвагу на тым, што варта павялічваць падрыхтоўку па такіх спе-

сферы выяўленчага мастацтва. Таму і ў раённых аддзелах культуры павінны дасканала адсочваць развіццё шматпрофільнай дзейнасці ДШМ, каб бацькі маглі выбіраць, якую эстэтычную адукацыю атрымаюць іх дзеці, якія праз час упрыгожаць у творчым плане наша і сваё жыццё.

І апошняе. Анатоль Мукалаў, разважаючы пра пэўны разрыў паміж тэорыяй і практыкай пры навучанні будучых работнікаў культуры, якім працаваць у сельскай мясцовасці, падкрэслівае: "Калі мы штосьці тут недаўлічылі, дык кожная наша ВНУ адкрыта для слухных прапаноў з месцаў, кожная з такіх прапаноў будзе абавязкова абмеркавана і рэалізавана". А што да далейшага прафесійнага ўдасканалення, дык у БДУКІМ дзейнічае факультэт перападрыхтоўкі кадраў на платнай аснове. Любы ахвотны цягам двух гадоў можа атрымаць другую вышэйшую адукацыю. Спектр спецыяльнасцей — дастаткова шырокі. Магчымасцей для карэкціроўкі сваёй прафесійнай дзейнасці — таксама.

Што і казаць, часы, калі прадукт для “малога экрана” лічыўся нечым другасным, мінулі, а сёння тэлепаказы з’яўляюцца для кінематаграфістаў ці не галоўным спосабам данесці сваю творчасць да глядача. Вялікая аўдыторыя і эканамічная мэтазгоднасць прымушаюць аўтараў пісаць і здымаць у разліку адразу на некалькі серый, ствараючы паралельна скарачаную версію для пракату ў кінатэатрах. Аб распаўсюджанасці тэлепраектаў добра сведчыць і прадукцыя Нацыянальнай кінастудыі, якая самастойна, а таксама ў супрацоўніцтве з іншымі кампаніямі рэгулярна выпускае міні-серыялы. Напрыклад, на сённяшні дзень на “Беларусьфільме” ў вытворчасці толькі адна стужка для вялікага экрана і адразу некалькі тэлекарцін. Актыўна працуюць беларусы і ў тэлевізійных стужках, якія здымаюць у нас замежныя кампаніі. У цітрах многіх папулярных кінапраектаў, што дэманструюцца на цэнтральных каналах краін былога СССР, — беларускія імёны, і не толькі акцёраў, але і рэжысёраў, аператараў, спецыялістаў іншых кінематаграфічных прафесій. Напрыклад, адзін з самых папулярных праектаў мінулага сезона ў кабельных сетках — містычны серыял “Навігатар” — стваралі па замове маскоўскага канала амаль выключна нашы землякі.

Сваю асобную кінавытворчасць распачынаюць і айчынныя тэлеканалы. У гэтым нумары “К” вы можаце пазнаёміцца з фотарэпартажам аб здымках камедыйнай стужкі, якую стварае Белдзяржтэлеерадыёкампанія. Відавочна, і аб гэтым таксама пісала “К”, што ствараць свой кінапрадукт для тэлеканалаў эканамічна больш мэтазгодна. Але пытанне — у тым, як той прадукт будзе выглядаць, якая яго мастацкая вартасць, на якога глядача ён разлічаны?

“Момант ісціны” для рэжысёра

— Перад кожным рэжысёрам, які супрацоўнічае з тэлебачаннем, заўсёды паўстае дзіма: ці “наступіць на горла” творчай фантазіі і зрабіць свой прадукт максімальна падобным на іншыя, ці адстойваць сваё, арыгінальнае, бачанне, — кажа аўтар і вядучы цыкла “Сінематэка” на Першым канале, рэжысёр Сяргей Кацёр, які ўдала спалучае працу на тэлебачанні і выкладчыцкую дзейнасць. — Такі своеасаблівы “момант ісціны” наступае абавязкова, бо тэлебачанне — даволі жорсткая сістэма, дзе на дадзены момант усё падпарадкавана адной мэце: павышэнню рэйтыngu трансляцыі. Калі фільм або праграма надта нестандартная, не задавальняюць запыты пераважнай большасці глядачоў, то іх аўтары сур’ёзна рызыкуюць апынуцца не “ў фармаце”, на ўзбочыне тэлевізійнага працэсу, нават нягледзячы на тое, што маюць сваю сталую аўдыторыю...

На так званы дыктат рэйтыngu звяртаюць увагу амаль усе, каму даводзіцца займацца працай на тэлебачанні. Кінематаграфісты тут — не выключэнне: калі ў стужках для вялікага экрана галоўным паказчыкам эфектыўнасці іх творчасці з’яўляюцца касавыя зборы, то на ТБ інструмент пакуль адзін — рэйтынг: працэнт і доля патэнцыйнай аўдыторыі праграмы.

— Зразумела, пры падборы стужак для кінапаказу мы кіруемся, перш за ўсё, пытаннямі сваёй аўдыторыі, — тлумачыць “К” сітуацыю з кінапаказамі Вольга Якіменка, дырэктар Дырэкцыі праграмнай ЗАТ “Другі Нацыянальны тэлеканал”. — А наша асноўная, дзённая, аўдыторыя,

паводле вынікаў даследаванняў, на 65% — жанчыны, якія зрабілі крок у другую палову жыцця, і толькі позна ўвечары нас больш актыўна пачынаюць глядзець мужчыны. Адсюль — і “жаночыя” серыялы, якія мы паказваем пераважна ў будні дні. Што да выхадных, дык тут ужо большай папулярнасцю карыстаюцца аднасе-

нейкіх хібах пры планаванні тэматыкі сваёй працы постфактум. Вядома, што перспектывныя планы на тэлебачанні пішуцца на паўгода — год наперад. Гэта значыць, каб зрабіць рэйтынгавую праграму, трэба як мага больш дакладна ведаць, што будзе карыстацца поспехам у глядачоў праз пэўны прамежак часу.

— Рэйтынг усё ж такі — пэўная перашкода для кінематаграфічнай творчасці, — досыць крытычна настроены рэжысёр-пастаноўшчык Іван Паўлаў. — За высокі тэлевізійны рэйтынг, гэта значыць, за прыбытак, звычайна змагаюцца прадзюсары. Рэжысёру ж патрэбна нешта іншае, ён прагне самавыяўлення. Зразумела, павінен існаваць нейкі кампраміс паміж згаданымі паняццямі, аднак на тэлебачанні дасягнуць яго куды цяжэй, чым у звычайным, поўнаметражным, кіно...

Аўтар камедыі “На спіне ў чорнага ката” мае рацыю, бо справа тут, у тым ліку, у саміх прынцыпах, на якіх пабудавана тэлевізійнае кіно. Тэлевізар мы часцей за ўсё глядзім “вушамі”, як тыя самыя хатнія гаспадыні, што віруюць на кухні і паралельна слухаюць рэплікі герояў улюбёнай “тэлеавелы”. Да таго ж, існуюць іншыя акалічнасці: як правіла, грошай на тэлекіно выдаткоўваецца ў некалькі разоў менш, чым на карціны для вялікага экрана, а працаваць даводзіцца значна хутчэй. Таму серыялы здымаюць часцей на відэа, а

культурна насычаныя стужкі. Можна ўгадаць цудоўныя прыклады тэлевізійнай экранізацыі класічнай літаратуры, якія ў Расіі выпускалі Уладзімір Бортка, Аляксандр Прошкін, Глеб Панфілаў. Мяркую, надышоў час і ў нас папулярна заваць беларускіх пісьменнікаў праз стварэнне якасных шматсерыйных тэлевізійных стужак.

Памер — не галоўнае

У дачыненні да запытаў масавай аўдыторыі Надзея Гаркунова настроена канструктыўна:

— Я не разумею калег, якія скардзяцца на “дыктат рэйтыngu”, — кажа яна. — Яскравы прыклад — паказы стужак нашага падраздзялення, якія з вялікім поспехам усё лета ішлі на канале “ЛАД”, аб чым сведчыць колькасць тэлефанаванняў. Тым часам нехта яшчэ працягвае сцвярджаць, нібыта дакументальнае кіно — “нерэйтынгавае”, нецікавае нашай аўдыторыі! Лічу, што тэлебачанне не з’яўляецца нейкім “канвеерам”: у любым выпадку, кожным разам яно паказвае розных людзей у розных сітуацыях, нават забаўляльныя тэлешоу — гэта не “шырспажыў”, бо ў кожнае з іх укладзена вялікая праца. Каб не наракаць на “густы” аўдыторыі, тым, хто працуе на тэлебачанні, трэба самім актыўней фарміраваць глядацкі запыт, прапанаваць больш складаны прадукт, які будзе развіваць аўдыторыю.

Сучаснае становішча з “рэйтынгавымі” і “нерэйтынгавымі” праграмамі можа хутка змяніцца, бо тэхнічны прагрэс не стаіць на месцы, і ўжо сёння не праграмныя дырэктары каналаў, а сам глядач можа выбіраць, што, калі і ў якой паслядоўнасці глядзець.

— Інтэрнэт і праграмуемае лічбавае тэлебачанне “па запыце” зменіць існуючы парадок рэчаў, — упэўнены Сяргей Кацёр. — Хутка галоўнай будзе не колькасць глядачоў, а іх якасць, “глыбіня” аўдыторыі. Калі людзі адмовяцца ад прагляду непатрэбных ім праграм, тады ў свеце тэлебачання і стане зразумелым, хто чаго варты. Мяркую, што якасць і майстэрства ў выніку перамогуць “масаваю вытворчасць”...

Да гэтых аптымістычных спадзяванняў Сяргея Кацёра хочацца дадаць, што заўтра наступае ўжо сёння, і малады беларускі глядач — глядач XXI стагоддзя — усё часцей аддае перавагу прагляду высокабюджэтных, разлічаных на “якасную” аўдыторыю тэлесерыялаў. На жаль, пакуль што замежных. Але, спадзяёмся, беларускія кінематаграфісты пры падтрымцы айчыннага тэлебачання хутка змогуць скласці істотную канкурэнцыю заакеанскім “доктарам хаўсам”. І тады пытанне з “дыктатам рэйтыngu” адпадзе само сабой.

Антон СІДАРЭНКА

Кінематограф — не толькі вялікае мастацтва, але і рызыкаўны бізнес. Аб гэтым яскрава сведчаць бюджэты стужак і іх касавыя зборы, нават у Галівудзе значны прыбытак прыносяць толькі дзве з пяці карцін. У кінематаграфіях іншых краін сітуацыя яшчэ больш складаная: дзеля таго, каб выйсці на максімальны прыбытак, прадзюсары ідуць на ўсе магчымыя кампрамісы, у першую чаргу — мастацкія. Больш за ўсё тое тычыцца вытворчасці для тэлебачання: тэлевізійнае кіно, тыя самыя серыялы рэдка здзіўляюць цікавымі знаходкамі і смелымі аўтарскімі рашэннямі. Тым не менш, менавіта ім аддаюць перавагу большая частка глядацкай аўдыторыі і, у апошнія дзесяцігоддзі, сфера кінавытворчасці. Якім чынам творцам удаецца спалучыць аўтарскае “Я” і жорсткія патрабаванні тэлевізійнага фармату? Як гэта ўплывае на якасць экраннай прадукцыі? Ва ўсім гэтым паспрабаваў разабрацца карэспандэнт “К”.

“Заложнікі” рэйтыngu?

Чаму тэлеражысёры вымушаны ісці на мастацкія кампрамісы з фарматам?

рыяныя стужкі, якія здымаліся ў разліку на вялікі экран, хіты светнага кінапракату. Што ж да “зваротнай сувязі”, то большасць водгукаў, лістоў і

Перайсці да класікі

Трэба адзначыць, што веданне запытаў аўдыторыі, тых момантаў, з дапамогай якіх гэтую аўдыторыю, а разам з ёю — прыбыткі ад продажу эфірнага часу пад рэкламу, можна павялічыць, — гэта цэлая навука. Аднак лічыць іх працу а л к а м эфектыўнай не выпадае, бо абсалютна дакладна пра д

не на кінаплёнку, хоць гэтая акалічнасць апошнім часам стала не такой вызначальнай, бо развіццё тэхнікі ідзе наперад. Тым не менш, самыя якасныя тэлесерыялы дасюль здымаюць на плёнку, што, па меркаванні Івана Паўлава, на сённяшні дзень гарантуе найлепшы вынік.

Наракаюць стваральнікі серыялаў і на непазбежна хуткі рытм працы:

— Калі здымаеш для тэлебачання, то амаль не паспяваеш “пабудоваць” кадр, паспрабаваць розныя варыянты мізансцэны, бо норма выпрацоўкі за змену тут у некалькі разоў перавышае тую, якая існуе на здымках “вялікага” кіно, — дзеліцца сваімі ўражаннямі Іван Паўлаў. — Зразумела, што з-за недахопу часу шмат задум застаецца нерэалізаванымі. Існуюць складанасці і са сцэнарным матэрыялам, бо, як у нашым выпадку, сюжэт стужкі трэба “расцягнуць” на чатыры серыі, захаваўшы яго дынаміку і прывабнасць. Радуе тое, што глядач паступова адыходзіць ад “крывавых” ды прымітыўных крымінальных сюжэтаў — запатрабаванымі становяцца больш складаныя,

угледзець паводзіны і густы глядацкай пlynі пакуль не ў стане ні ў адной краіне свету. Тым больш, што адзінай аўдыторыі на сённяшні дзень практычна не існуе. Калі ў канцы 1990-х — на пачатку 2000-х увагу глядача прыцягвалі пераважна крымінальныя сюжэты, то жанравая палітра тэлекіно на сённяшні дзень куды больш разнастайная. Ды і аўтарам ужо надакучыла здымаць бясконцых “мянтоў” ці “стужкі пра вайну”...

Вось і адна з апошніх удалых карцін “Беларусьфільма” — стужка Івана Паўлава “Усё, што нам патрэбна”: камічна-лірычны міні-серыял на “навагоднюю” тэму.

тэлефанаванняў атрымліваем на серыялы. І гэта паказальна...

У рэшце рэшт, арыентуемся не толькі на рэйтынгі, але і на тое, каб стужкі на канале “АНТ” выклікалі адно добрыя, станоўчыя эмоцыі, прырытэт аддаём менавіта такім карцінам, — працягвае Вольга Якіменка. — Не забываемся і на беларускае: колькі гадоў запар паказвалі “ваеннае” кіно Нацыянальнай кінастудыі, суправаджаючы кожны паказ перадачай “Кінаверсты вайны”. Была ў нас у эфіры і “Залатая серыя “Беларусьфільма”, і адмысловы тыдзень найноўшай яго прадукцыі, які завяршыўся выпускам ток-шоу, дзе ўзнімаліся праблемы айчыннага кіно. Дарэчы, што да беларускага мастацкага кіно, у тым ліку тэлесерыялаў, то яго мы закупляем і паказваем у поўным аб’ёме.

— У самім паняцці “рэйтынг” няма нічога кепскага, наадварот: граматынае ўжыванне і функцыянаванне яго механізмаў толькі садзейнічае развіццю творчага патэнцыялу тэлеканала, — упэўнена рэжысёр Надзея Гаркунова, кіраўнік студыі дакументальнага кіно Галоўнай дырэкцыі праграм Белтэлеерадыёкампаніі. — Іншая справа, што займацца рэйтынгавымі замераў і рабіць з іх высновы павінны выключна прафесіяналы. Чалавек, які стварае на тэлеканале стужкі, не павінен даведвацца аб негатывнай рэакцыі аўдыторыі або

Стылістыка прэм'ер

— **Мінулы сезон, — падвяла вынікі салістка Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі, дацэнт Беларускага дзяржаўнага педагогічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка, заслужаная артыстка краіны Настасся МАСКВІНА, — быў для мяне багаты на падзеі.**

Найперш, гэта “Снягурка” і “Аіда” — новыя пастаноўкі нашага тэатра, у якіх я ўдзельнічала. Да таго ж, у Маскве, у Вялікім тэатры Расіі, працягваліся прэм'ерныя паказы “Лятучай мышы”, я спявала там Разалінду. Гэты тэатр запрасіў мяне і на сусветную прэм'еру оперы “Вішнёвы сад” французскага кампазітара Філіпа Фенелона. Лібрэтыстам оперы паводле Чэхава выступіў крытык Аляксей Парын, ён жа прымаў самы непасрэды ўдзел у выбары салістаў. Тэатр праводзіў кастынг, абралі выканаўцаў усіх партый, акрамя галоўнай — Ранеўскай. Калі запрасілі мяне, Парын паставіўся да гэтага з недаверам, але пасля прэм'еры прыйшоў у захапленне. Дагэтуль ён бачыў мяне толькі ў згаданай “Лятучай мышы”, таму і сумняваўся, ці змагу я ўвасобіць не апэратачную гераіню, а сапраўдны трагедыіны вобраз. Для мяне ж самым цяжкім было, бадай, знаёмства з новай стылістыкай сучаснай музыкі: замест запамінальных мелодый — рэчытывы, асобныя фразы, складаная нязвычайная інтанацыйнасць. Я такога раней не спявала! Вельмі дапамагло, што кампазітар прыехаў не адразу на прэм'еру, а дзён за дзесць да яе. Ён прысутнічаў не толькі на фінальных аркестравых рэпетыцыях, але і на нашых занятках з канцэртмайстрамі. Прэм'ерныя канцэртныя паказы оперы прайшлі ў Вялікім тэатры Масквы і ў філармоніі Санкт-Пецярбурга, выклікаўшы вялікую зацікаўленасць музычнай грамадскасці і, вядома, прэсы.

— **Пра гэта можна толькі марыць! — радасна ўсклікнула салістка Маладзёжнага тэатра эстрады ГЮНЭШ, узнагароджаная медалём Францыска Скарыны.**

— З самага пачатку свайго творчага шляху я ставіла перад сабой пэўныя мэты і задачы, і далей, крок за крокам, цягам пастаяннай працы, увасабляла іх у жыццё, дасягаючы вынікаў. Для мяне быў важны кожны вакальны конкурс — як нейкі этап у творчасці, прыступка на лесвіцы,

А завяршыўся сезон для мяне 2 ліпеня: напярэдадні Дня Незалежнасці я спявала “Вакаліз” Рахманінава пад час урачыстасцей на плошчы Перамогі, і гэтую дзею трансліравалі ўсе нашы тэлеканалы.

Шмат цікавага будзе і ў новым сезоне. Распачнецца ён для мяне з партыі Аіды ў аднаменнай оперы Вердзі — я буду спяваць яе ўжо 2 верасня. А 13 лістапада ў тэатры, у Камернай зале імя Ларысы Александровскай, запланаваны мой творчы вечар. У нашым тэатры шмат цудоўных салістаў, годных высокіх дзяржаўных узнагарод: да прыкладу, Алена Бундзелева, Аксана Волкава, Уладзімір Громаў...

— **Дзе застала вас узнагарода? Бо цяпер — сезон адпачынкаў, збор трупы тэатра прызначаны на 15 жніўня...**

— Сапраўды, было неяк нечакана, што такая значная падзея прыпадзе на “міжсезонне”. Але — тым больш хваляўніча! Я адпачываю дома, на лецішчы. І раптам — літаральна шквал званкоў з віншаваннямі: ад кіраўніцтва тэатра (найперш ад генеральнага дырэктара — Уладзіміра Паўлавіча Грыдзюшкі) і Універсітэта імя Максіма Танка, дзе я таксама вы-

кладаю, ад калег і прыхільнікаў. Вядома, вельмі рада ўся мая сям'я, мае бацькі і сын Іван. Так што гэтая узнагарода — не толькі ўласна мая, але і ўсіх тых, хто спрычыніўся да маіх поспехаў. І, мабыць, больш за ўсіх — майго выкладчыка, прафесара Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі Людмілы Колас. Бо ўсе мы родам калі не з дзяцінства, дык з юнацтва, калі фарміраваліся нашы веды і ўменні. Галоўнае — крочыць далей.

Жніво — яно і ў культуры жніво. Менавіта ў жніўні выйшаў Указ Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Аляксандра Лукашэнкі аб уганараванні, сярод іншых грамадзян краіны, многіх дзеячаў культуры і мастацтва. Некаторыя з іх і сталі героямі гэтай паласы. Кажуць, галоўнае для мастака — імя, а не званне. Сапраўды, імя — прыналежнасць гісторыі. Тым не менш, менавіта званні — бы тая лакмусавая паперка дзяржаўных прыярытэтаў у культуры, мастацкай ацэнкі, якая даецца і “з прыцэлам на гісторыю”, але падлічвае каштоўнасці патрабаванняў сённяшняга дня...

Залатое жніво мастацтва

Ад “зоркі” да медаля

што павінна весці ўгару, а не ўніз. Я шмат працавала, каб перамагчы. Таму ўсе ўзнагароды, што я атрымала, — гэта не пусты гук. За кожнай — свая гісторыя, свая сцяжынка да творчага поспеху.

Летась, да прыкладу, для мяне было вельмі важна, прыемна і ганарова атрымаць “зорку” ад тэлеканала “СТБ”: я перамагла ўмінацыі “Лепшы жаночы вакал года ў Рэспубліцы Беларусь”. Здавалася б, што можа быць лепш?..

Але атрымаць такую высокую дзяржаўную ўзнагароду, як медаль Францыска Скарыны, — гэта такое шчасце! Я вельмі рада, што мае намаганні за ўсе гады творчай дзейнасці былі так высока ацэнены Кіраўніком дзяржавы. Хочацца працаваць яшчэ больш! Ёсць шмат задумак па новай шоу-праграме, якую мы рыхтуем з маім калектывам. Гледачы змогуць убачыць яе ў новым сезоне пад час майго гастрольнага тура па гарадах Беларусі.

Дыскавыя планы

— **Куды ні прыеду выступаць, усе пытаюцца: маўляў, калі ж вы, нарэшце, народным станеце? — усміхнуўся саліст Нацыянальнага акадэмічнага народнага аркестра Беларусі імя І.Жыновіча, народны артыст краіны Якаў НАВУМЕНКА. — Але тое, што цяпер гэта здзейснілася, не азначае творчага прыпынку. Наадварот!**

Цяпер у мяне, мабыць, больш планаў, чым калі. Можа, яшчэ і таму, што ёсць добрыя побытавыя і творчыя ўмовы. Я пабудоваў сабе дом у лесе пад Жодзінам. Апошні год паўтара займаўся будаўніцтвам і, зразумела, даваў канцэрты, але напісаць штосьці новае папросту не паспяваў. Цяпер жа ў маім кабінце з відам на лес — натхненне так і ліецца! Пішаш адну песню — раптам з'яўляецца іншая. Нармальны творчы працэс!

Ужо ўвосень хачу выпусціць кампакт-дыск беларускіх народных песень. Гэта будзе аўтэнтчныя спевы — і новыя, сучасныя, аранжыроўкі. Я заканчваў, нагадаю, аддзяленне народных спеваў знакамітай Расійскай музычнай акадэміі імя Гнесіных, заўжды любіў такую спеўную манеру, але не заўсёды мог яе рэалізаваць. Цяпер такая магчымасць з'явілася, і, спадзяюся, незвычайнае спалучэнне аўтэнткі з эстрадай прыйдзеца даспадобы слухачам.

— **Беларуская музыка як частка еўрапейскай культурнай прасторы, — за сведчым мастацкі кіраўнік ансамбля салістаў “Класік-Авангард”, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі Уладзімір БАЙДАЎ, — заўсёды была і будзе ў цэнтры ўвагі калектыву.**

Гэтая традыцыя закладалася яшчэ пры нараджэнні нашага ансамбля, які з'яўнаў

Адкрыццё невядомага

лепшых музыкантаў розных спецыяльнасцей. Але не буду пералічваць, што было, лепш раскажу, што мы рыхтуем у новым сезоне.

У некалькіх канцэртах прагучаць творы беларускіх і польскіх кампазітараў розных стагоддзяў. Такое спалучэнне — цалкам натуральнае, бо цягам значнага гістарычнага перыяду нашы народы былі часткай адной дзяржавы. Прадоўжым мы і традыцыю тэатралізаваных канцэртаў, а таксама цэлых тэатралізаваных дзей. У свой час Дзмітрый Шастаковіч напісаў музыку да мультфільма “Казка пра небарак-мышаня”. Гэтая партытура добра кладзецца на склад нашага ансамбля, я зрабіў пералажэнне, і мы пакажам яе як тэатралізаваную дзею. Галоўнай жа падзеяй сезона, трэба лічыць, станеца адкрыццё для сучаснай публікі ранняй оперы Станіслава Манюшкі “Карманьёл”. Яна была напісана нават раней за яго “Латарэю”,

яшчэ адна задума: дыск з незаслужана забытымі беларускімі эстраднымі хітамі. Мастацтва жыве не толькі будучым і цяперашнім, але і сваёй гісторыяй, у якой трэба вызначаць самыя адметныя кропкі. Гэта, пэўна, і ёсць патрыятызм.

якую мы ставілі летась! Дарэчы, усё гэта — менавіта беларускі перыяд жыцця і творчасці знакамітага кампазітара, які пазней быў запрошаны ў Варшаўскую оперу дыржорам. Не менш сенсацыйнай стане і чарговая праграма “невядомых імёнаў”: прагучаць музычныя творы забытых, папросту невядомых беларускіх кампазітараў XIX стагоддзя. Зразумела, адкрыццё новых імёнаў нашай нацыянальнай музычнай гісторыі немагчымае без музыказнаўцаў. Мы вельмі ўдзячныя той жа Святлене Немагай, якая плённа займаецца архіўнымі пошукамі і перадае знойдзеныя ноты нам, каб мы ўвядзілі гэтыя творы ў канцэртную практыку. І гэта далёка не ўсё, што мы пакажам, — павінна ж заставацца хоць невялікая таямніца! Вядома, усё пералічанае было запланавана не сёння, а нашмат раней, але атрыманае мной ганаровае званне стане дадатковым штуршком да актыўных дзеянняў.

Дзмітрый Якубовіч. Кароткая паўза пад час рэпетыцыі.

У той час як Беларускі дзяржаўны акадэмічны музычны тэатр завяршаў сезон прэм'ерай “Каханьня па-італьянску”, балетная трупa гастралявала ў Брэсце і Кобрыне. А паралельна з рэпетыцыямі згаданай прэм'еры, дзе была задзейнічана ўсяго адна пара танцораў, ставіла двухактвы балет “12 крэслаў” паводле аднайменнага рамана І.Ільфа і Я.Пятрова. Датой прэм'еры абралі, згодна з колькасцю крэслаў, — 12 верасня, на пачатку новага сезона.

І вось я — на апошняй рэпетыцыі перад тым, як артысты пойдучь у адпачынак. Харэограф-пастаноўшчык Дзмітрый Якубовіч пачынае першы, чарнавы, прагон спектакля — у рэпетыцыйным класе, пад фанэграму, часткова аркестравую, часткова фартэп'янную. Вядома, спектакль будзе ісці пад жывы аркестр, але рэпетыцыі пад такі рабочы запіс, зроблены дырыжорам-пастаноўшчыкам Мікалаем Макарэвічам і канцэртмайстрамі тэатра, лепей скіроўваюць танцоўшчыкаў да той выканальніцкай версіі балета, якая і будзе ісці ў нашым тэатры. Прыходзіць на прагон і дырыжор — яшчэ раз удакладняе тэмпы і іншыя пастановачныя дэталі.

Артысты працуюць не проста зладжана, а папраўдзе натхнёна. Мне ж цікава паглядзець не толькі гэты “папярэдні” вынік працы, але і адразу два склады “ў сінхронне”. Амаль усе партыі, зразумела, дубліруюцца, і розныя іх выканаўцы часта танцуюць на рэпетыцыі адначасова. У балетны клас раз-пораз прыносяць яшчэ не завершаныя сцэнічныя строі, прыдуманая мастаком па касцюмах Таццяна Лісавенка. Артысты могуць не толькі прымерыць іх, але і апрабаваць у танцы, выказаць свае пажаданні па магчымым удасканаленні.

Нават у такім “спробным” варыянце адразу відаць адметнасці будучай прэм'еры. Балет, хаця і названы Д.Якубовічам эксцэнтрычным, шырышы за гэтае азначэнне — ён папраўдзе полістылёвы: тут ёсць і неакласіка (часткова — нават на пуантах), пародыя на класіку, элементы мадэрна, эстраднага танца, побытавыя рухы. Акрамя цалкам усёй трупы, заняты і колькі небалетных артыстаў, гурт “Фаталіці”, задзейнічаны ў мюзікле “Блакiтная камя”, а на ролі беспрытульнікаў запрошаны навучэнцы Мінскай харэаграфічнай школы № 1.

Балетная трупa тэатра апошнім часам абнавілася. Астапа Бендэра танцуе вельмі прафесійна, добра падрыхтаваны Артур Іваноў, які нядаўна пераехаў да нас з Грузіі. Ён настолькі каларытны па сваіх акцёрскіх здольнасцях і яркай індывідуальнасці, што яму, здаецца, і грыв не патрабуецца. У Кісу Вараб'яніна пераўвасоблены шыкоў-

лейтматывы, так і своеасаблівыя “рэчыгатывы”, пабудаваныя на гаворкіх інструментальных фразях, што атрымліваюць адпаведнае пластычнае рашэнне. Такая пастаноўка — знаходка для трупы, якая клопоціцца пра “гадаванне” ўласных талентаў і іх далейшае творчае развіццё.

Нарэшце, аб'яўляецца паўгадзінны “антракт” — ёсць магчымасць распытаць пра тое-сёе харэограф-пастаноўшчыка.

— На стварэнне гэтага балета, — распавядае Дзмітрый ЯКУБОВІЧ, — мяне натхніла колішняя тэлетрансляцыя па канале “Культура” творчага вечара кампазітара Генадзя Гладкова. Усе ведаюць яго, найперш, па музыцы да мультыкаў і кіно, а там прагучаў фрагмент з балета “12 крэслаў”. Мяне вельмі ўразіла спалучэнне сапраўднага сімфанічнага разгортку з нейкай амаль прыроднай танцавальнасцю гэтай музыкі. Калі юрыдычныя ўмоўнасці былі выкананы, кампазітар даў нам клавiр, а пазней — і партытуру. Балет быў напісаны ў 1986-м і ставіўся ў Екацерынбургу. Але мы зрабілі сваю версію: тры дзеі змяс-

— Раней вы працавалі пераважна ў эстраднай стылістыцы, у гэтым жа спектаклі шмат неакласікі. Самі вы не маеце класічнай харэаграфічнай падрыхтоўкі, але трупa, як я заўважыла, ставіцца да вашых пластычна-танцавальных і папраўдзе балетных фантазій з пашанай і любоўю. У вас ёсць нейкі сакрэт?

— Я зыходзіў, па-першае, з музыкі, па-другое — з таго, што нашым артыстам бліжэй. Дык чаму б не выкарыстаць класіку ў сучасным прачытанні? Вы не бачылі яшчэ другой дзеі, а там будзе нават самы, бадай, пазнавальны фрагмент з “Лебядзінага возера”, пастаўлены на музыку... факстрота. Ну, а стэп няхай адбіваюць вакалісты. Галоўнае, каб усе танцавалі, быццам гуляючы. Што ж да дыплама, дык яго наяўнасць ці адсутнасць — далёка не стопрацэнтныя гаранты прафесійных якасцей. Харэографу не абавязкова танцаваць класіку лепш за салістаў — неабходна, каб ён ставіў цікавыя для артыстаў задачы і

мог растлумачыць ім на прафесійнай мове свае патрабаванні.

— Раман “12 крэслаў”, фільмы паводле яго і музыка гэтага балета ствараліся ў савецкія часы. Вам нічога не хацелася перагледзець у трактоўцы сюжэта і характараў герояў?

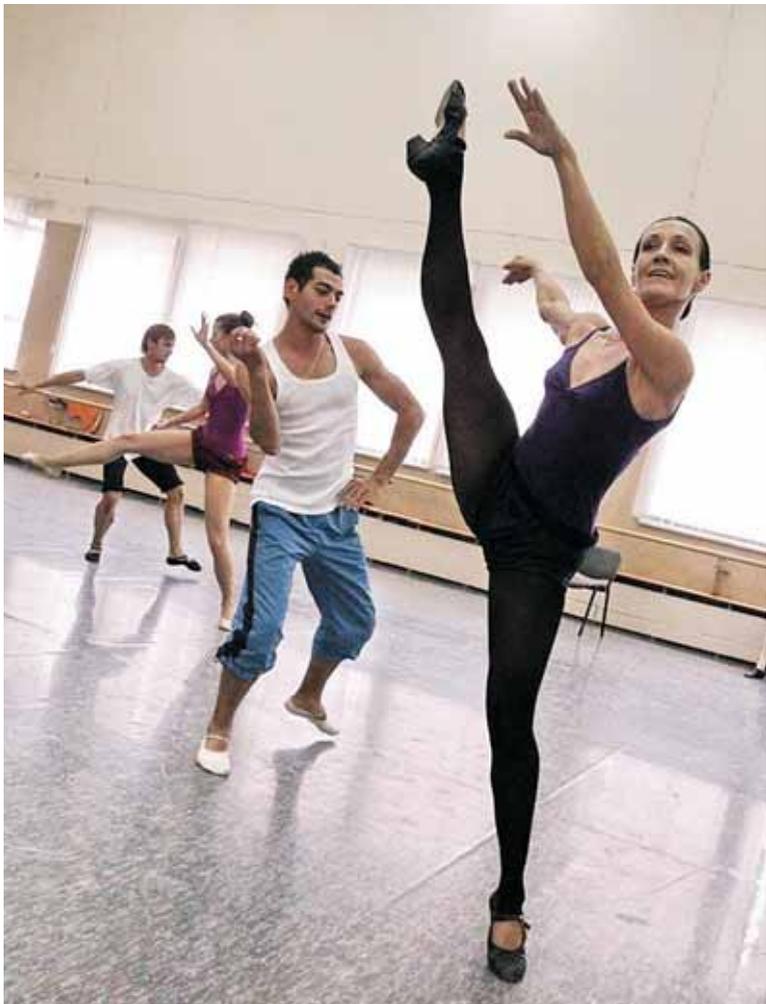
— Вы яшчэ не бачылі фінал: ён у нас, хутчэй, трагічны. Гэты твор, на маю думку, нават у варыянце Ільфа і Пятрова, — пра недасягальнасць асабістага шчасця, калі ўсё скіравана на зладжанасць працы “вінцікаў” у механізме. Кіса Вараб'янінаў — тыповы прыстасаванец, такі ў савецкіх умовах не прападзе. А вось Астап Бендэр — асоба, і не яго віна, што ён не можа рэалізаваць свае багатыя арганізацыйна-прадпрыемальніцкія здольнасці на карысць сабе і навакольным. Ён — чалавек дзеяння, а не выканання чужой волі. Таму яго сутыкненне з заведзенай машынай новай улады не можа не скончыцца трагічна. Але што я вам расказваю? Перапынак скончаны — глядзіце другую дзею!

Фота Сяргея СУЛАЯ

Рэпартаж з рэпетыцыі

Балет дзеяння, або Хто стане Астапам?

А вы занялі сабе “Дванаццаць крэслаў” у зале?

Артур Іваноў і Вольга Лядская.

ны саліст, непераўздызены выканаўца шматлікіх характарных партый (а менавіта такія найбольш запатрабаваны ў гэтым тэатры) Віталі Краснаглазаў. Яму выпала, бадай, самая складаная задача: не знізіўшы балетнай віртуознасці, надаць кожнаму руху “ўзроставае” адценне, каб глядзчы паверылі, што перад імі не хлопец, а — стары, які побач з “вялікім махінарарам” імкнецца памаладзецца. А наколькі выразная Людміла Кісялёва ў ролі мадам Грыцацэвай! Сэнсам напоўнены не толькі яе рукі, але і кожны погляд.

Многія артысты заняты адначасова ў некалькіх партыях — ім увесь час даводзіцца змяняць не толькі вобразы, але і амплуа. Бо ў спектаклі шмат не толькі масавых сцэн, але і эпізодных персанажаў — яркіх, запамінальных, з адметнай харэаграфічнай лексікай. Тая ж, у сваю чаргу, дыктуюцца музыкай: у аркестры гучаць як працяглая рэвітыя тэмы і знаёмыя па фільме

цілі ў дзве, як гэта апошнім часам практыкуецца, пераставілі і нават пераасэнсавалі асобныя нумары — пад уласнае лібрэта.

— Выкарыстана ў вас і такая найноўшая балетная тэндэнцыя, як удзел у пастаноўцы не толькі харэографа, а яшчэ і рэжысёра. Гэта даніа модзе ці сямейным традыцыям? Бо рэжысёр Настасся Грыненка — ваша жонка, раней над усімі спектаклямі вы працавалі з ёй разам, але балеты сумесна не ставілі...

— Гэта нармальнае заканамернасць сучаснага тэатра, незалежна ад жанраў. Над кожнай пастаноўкай павінна працаваць каманда прафесіяналаў. І далучэнне да працы над сучасным харэаграфічным спектаклем яшчэ і рэжысёра дазваляе атрымаць не толькі “погляд зверху”, але і прафесійна распрацаваную драматургію. Разам з Насцяй мы складалі лібрэта, яна ж ажыццяўляе і канчатковую “зборку” спектакля.

Саліст Гомельскай абласной філармоніі, выкладчык Гомельскага філіяла Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі Дзмітрый Міроненка перамог на VI Міжнародным конкурсе акардэаністаў у Венгрыі.

Пакш-рапсодыя без кампазітара

Гэта лаўрэатства маладога музыканта тым больш значнае, што ён удзельнічаў у намінацыі без абмежавання ўзросту, дзе спаборнічаў з ужо прызнанымі канцэртуючымі майстрамі з Аўстрыі, Венгрыі, Расіі, Украіны і Фінляндыі.

— Звесткі пра конкурс, — распавёў пераможца, — я знайшоў у Інтэрнэце. Даслаў сваю заяўку — і прайшоў у склад удзельнікаў. Цікава, што гэты конкурс адбываецца ў рамках Міжнароднага фестывалю акардэаністаў, таму яго суправаджае вялікая канцэртная праграма, дзе гучаць самыя розныя стылі. Свята ладзіцца ў невялікім венгерскім гарадку — Пакшы. Яго цэнтрам становіцца тамтэйшы Палац культуры. І тое, што такі буйны форум праводзіцца ў маленькім гарадку, вельмі сімптаматычна для еўрапейскіх краін, бо падобныя фестывалі збіраюць масу турыстаў і прыхільнікаў музыкі з усяго свету. Увогуле, акардэон апошнім часам у Еўропе — адзін з самых папулярных, запатрабаваных і любімых інструментаў. Ён вельмі шырока выкарыстоўваецца на эстрадзе — і сольна, і ансамблева, і ў спалучэнні з іншымі інструментамі. На ім цудоўна гучыць эстраднае музыка. І, адпаведна, для яго ствараецца не толькі безліч разнастайных пералажэнняў, як гэта робіцца ў нас, але і мноства арыгінальных твораў...

Дзмітрый Міроненка ведае, пра што гаворыць. Скончыўшы Беларускаю дзяржаўную акадэмію музыкі і магістратуру пры ёй па класе Мікалая Сеўрукова, а потым і аспірантуру, ён працягвае самаўдасканаленне. Штогод свае летнія вакацыі імкнецца спалучыць то з удзелам у майстар-класах, то з гастрольнымі турамі па Еўропе, то, як сёлета, з удзелам у фестывалі ці конкурсе. А набытыя ў такіх паездках вопыт і шматлікія ўражанні маладога музыканта могуць служыць штуршком для роздуме. Сапраўды, калі ахоп малых гарадоў фестывальным рухам распаўсюджаны і ў Беларусі, дык новых нацыянальных твораў для акардэона нам відавочна бракуе. Вось і Д.Міроненка: выконвай на конкурсе найвіртуозныя творы рускай і польскай класікі — С.Рахманінава і М.Машкоўскага. Беларускія ж кампазітары, на жаль, пакуль абыходзяць акардэон той увагай, якой ён заслугоўвае. Але гэта — тэма для асобнай размовы.

(Заканчэнне. Пачатак у № 32.)

Любая тэндэнцыя становіцца бачнай праз ланцужок тых або іншых знакавых падзей. У мінулым сезоне такімі падзеямі, што высвятлялі тэндэнцыю, якая пануе ў прафесійных колах служкаў Мельпамены, сталі заснаванне Нацыянальнай тэатральнай прэміі і прыняцце Закону Рэспублікі Беларусь “Аб аўтарскім праве і сумежных правах”.

Спектакль “Сонечка” РТБД — намінант Нацыянальнай тэатральнай прэміі.

Заўважана. Ацэнена

Не сакрэт, што Нацыянальнай тэатральнай прэміі ўжо загадзя, нават да пачатку правядзення, было наканавана стаць ці не найважнейшай творчай падзеяй сезона. І зусім не з прычыны таго, хто і што пад час яе атрымае “каштоўнага”. А галоўным чынам вось чаму: упершыню за ўвесь час незалежнасці нашай краіны разуменне неабходнасці кампетэнтнага маніторынгу бягучай творчай сітуацыі ў прафесійных тэатрах не проста пачута, але і афіцыйна падтрымана на высокім дзяржаўным узроўні — менавіта ў выглядзе заснавання Нацыянальнай прэміі. Здавалася б, мара тэатралаў аб тым, што іх будзённая работа будзе нарэшце не толькі заўважана, але і ацэнена, вось-вось увасобіцца ў жыццё і дасць магчымасць самім калектывам выйсці на якасна новы ўзровень свайго прафесійнага існавання за кошт больш шырокага рэзанансу ўласных творчых работ. Аднак...

Рэаліі мінулага сезона ярскім чынам прадэманстравалі, што самымі “аморфнымі” ў гэтай справе аказаліся якраз самі тэатры і рэжысёры — тыя, хто павінен быў бы ў першых шэрагах працягваць інтарэс да таго, каб плён іх працы займаў больш шырокі рэзананс. Далёка не ўсе калектывы паставіліся да прадстаўлення дакументаў і вызначэння намінацый, у якіх той або іншы вылучаны спектакль будзе прэтэндаваць на адзнаку, з належнай доляй адказнасці. Другой жа тэмай, што надоўга ўцягнула (і адцягнула) тых жа рэжысёраў, стала абмеркаванне, якім чынам належыць “журыць” намінантаў, каб вынікі задаволілі ўсіх.

Цікава, што ў віры бурных абмеркаванняў Нацыянальнай тэатральнай прэміі практычна незаўважаным, прынамсі, для саміх тэатральных рэжысёраў, стала прыняцце новага Закону “Аб аўтарскім праве і сумежных правах”, які вызначае, што рэжысёр спектакля не з’яўляецца яго аўтарам, а — прыраўноўваецца да выканаўцы (“К” № 29 за 2011 г.). І, фактычна, — ператвараецца ў “наёмнага рабочага”, запрошанага для таго, каб якасна і ў тэрмін выканаць пэўны зададзены аб’ём працы. Не будзем на старонках гэтага матэрыялу чарговы раз абмяркоўваць практычны бок новага дакумента. Іншая справа, што, на маю думку, у пэўнай ступені гэтаму рашэнню “паспрыяла” тэндэнцыя апошніх гадоў, калі самі тэатры паддаліся на “гульню” ў камерцыялізацыю і пачалі рабіць стаўку не на мастацкія пошукі, а — на “тэатральнае абслугоўванне насельніцтва”. У такой сістэме кардынат змена рэжысёрскага статусу выглядае цалкам лагічнай, незалежна ад таго, падабаецца гэта асобным творцам альбо не.

Чым сэрца заспакоіць?

Ды ўсё ж не хочацца, каб карціна мінулага тэатральнага сезона выглядала адно толькі серыяй далёка не заўжды спраўджаных магчымасцей і шанцаў. Тым больш, гэта было б несправядлівым. Таму што на акрэсленым вышэй фоне ўсё ж варта вылучыць некаторыя падзеі, на якіх неабходна скан-

цэнтраваць увагу — для таго, каб зафіксаваць тыя парасткі, здольныя прынесці плён.

Першая з іх — выхад сучаснай беларускай драматургіі за межы сталіцы. Кацярына Аверкава, якая ў гэтым сезоне стала галоўным рэжысёрам Магілёўскага абласнога драматычнага тэатра, задумала і ажыццявіла ў яго сценах праект “Сцэннічных чытанняў”. Цяпер раз на месяц тамтэйшая публіка знаёміцца з актуальнымі п’есамі айчынных аўтараў. Безумоўна, сама мадэль чытанняў ужо не толькі не новая, а, можна сказаць, традыцыйная, так што сёння здзівіць ёю наўрад ці маг-

свайго з’яўлення абверг шэраг распаўсюджаных і “мацёрых” стэрэатыпаў. Папершае — аб немагчымасці правядзення ў Беларускай сталіцы прадстаўнічага і цікавага міжнароднага форуму без прыцягнення вялікіх дзяржаўных фінансавых укладанняў. Арганізатары прадэманстравалі: ініцыятыва, дакладна абазначаная творчая ніша і канцэнтрацыя, у першую чаргу, творчых намаганняў здольныя прыцягваць фінансавую падтрымку з самых разнастайных недзяржаўных крыніц. Усё згаданае вышэй выявіла: аказваецца, патэнцыял для пошуку партнёраў у нас не такі ўжо і вузкі, а проста — нераспрацаваны.

Другі са стэрэатыпаў, беспадстаўнасць якога высветлілася цягам гэтага фестывальнага тыдня, — адсутнасць у нас іншай тэатральнай прасторы, акрамя рэпертуарнай. У праграме творчага форуму ў дастатковай колькасці і якасці засяціліся беларускія калектывы. Сярод іх ёсць ужо нават свае “класікі”, такія, як пластычны тэатр “ІнЖэст” Вячаслава Іназемцава або Тэатр сучаснай харэаграфіі “D.O.Z.SK.I.” пад кіраўніцтвам Дзмітрыя Залескага і Вольгі Скварцовай. Усё гэта дае падставы казаць: “падлесак”, які сёння ўяўляе альтэрнатыўнае рэпертуарнаму тэатру сучаснае мастацтва, развіваецца дастаткова паўнаватрасна і гарманічна. Іншая справа — больш маруднымі тэмпамі, чым таго нам, тэатралам, хацелася б. Аднак тыя вынікі, якія мае гэты від тэатра і ў справе прыцягнення глядацкай аўдыторыі, і ў справе пошуку актуальнай мастацкай мовы, адпаведнай XXI стагоддзю, дае права казаць: размовы пра “пустое месца” на гэтай дзялянцы не маюць пад сабой аніякіх падстаў.

І яшчэ адна з’ява, якая шмат у чым працягвае і развівае задачы ды пасылы папярэдняй, — абвяшчэнне “пад застону” тэатральнага сезона аб прэзентацыі Карняг-тэатра і “Спектакля № 7”. Так малады рэжысёр Яўген Карняг, які цягам апошніх некалькіх сезонаў трымае зацікаўленую публіку ў напружаным чаканні сваіх новых работ, задэклаваў уласны творчы шлях: не “асімілявацца” ў рэпертуарным тэатры, а — прапанаваць глядачам уласныя творчыя праекты.

Паказальна: ідэя “свайго тэатра” ўзнікае ці не штогод, калі чарговы выпуск акцёрскага факультэта Акадэміі мастацтваў марыць пра “шчаслівую будучыню” і “неба ў дыямантах”, а па факце праз год-два цалкам раствараецца ў сталых трупах. Але харызматычнаму Яўгену Карнягу ўдалося не толькі ўтрымаць разам творчы касцяк аднадушцаў (пацярджаннем — даўняга папулярнасць і надзвычай доўгі “поствыпускны” лёс яго студэнцкага спектакля “Не танцы”) — ён згуртаваў вакол сябе самых яркіх ды цікавых маладых акцёраў сталічных тэатраў. Кожны з іх запатрабаваны ва ўласным калектыве, ужо мае пэўны творчы статус і з імгнетам ды зайздроснай прафесійнай самааддачай акупаецца ў матэрыял, што прапануе ім рэжысёр.

Што ж, фінал агляду атрымліваецца даволі-такі аптымістычны: мінулы тэатральны сезон падарыў, па меншай меры, тры нагоды казаць пра выхад на творчую “перадаву” менавіта маладых беларускіх рэжысёраў: Аляксандра Янушкевіча, Яўгена Карняга і Кацярыны Аверкавай. Кожны з іх на сённяшні дзень апрацоўвае ўласную творчую дзялянку і робіць гэта не толькі карпатліва ды якасна, але і, што надзвычай важна, — з арыентацыяй на мастацкія пошукі, а зусім не на павышэнне ўласнага прэстыжу і “вартасці”.

Т.К.
Фота з архіваў тэатраў

Джокер у “буціку”

Сезон
2010 — 2011

Асаблівасці нацыянальнага тэатральнага плавання

Сцэна са спектакля “Homo sapiens” Тэатра сучаснай харэаграфіі D.O.Z.SK.I.

Сцэна са “Спектакля № 7” Карняг-тэатра.

Сцэны са спектакля “Падзея” Магілёўскага абласнога драматычнага тэатра.

чыма. Іншая справа, што ўпершыню за ўсю гісторыю сучаснага беларускага тэатра гэтыя чытання ўяўлялі з сябе драматургічна выбудаваны працэс, ажыццёўлены ў калектыве рэгіянальным, чый “профіль” зусім не абавязвае да падобнай дзейнасці. У часе гэтых чытак Магілёў наведвалі самі аўтары п’ес. Яны, да слова, прымалі актыўны ўдзел і ў дыскусіях з гледачамі-слухачамі, якія разгортваліся пасля ўласна чытак. Аказалася, што такі фармат, пазбаўлены сталічнай “абавязковасці”, можа нават па-іншаму адкрываць не толькі саміх аўтараў, але і ўнутраны патэнцыял тэатра: акцёрскія магчымасці, глядацкую падрыхтаванасць да падобнага роду эксперыменту.

Яшчэ адной немалаважнай падзеяй варта прызнаць “Той самы фестываль”, які прайшоў у Беларускай сталіцы вясной. Яго арганізатары (сярод іх — Беларуская дзяржаўная акадэмія мастацтваў, Цэнтр беларускай драматургіі і рэжысуры ды Муніцыпальная ўстанова культуры г. Бона, (Германія) зрабілі стаўку на сучаснае пластычнае мастацтва, запрасіўшы ў беларускую сталіцу васемнаццаць тэатральных труп з дзевяці краін свету. Праграма, насычаная вялікай колькасцю эксперыментальных работ, майстар-класаў, дыскусій, дабрачынных выступленняў, выклікала вялікі інтарэс сярод маладзёжнай катэгорыі сталічных тэатралаў — той, якую традыцыйна прынята лічыць “страчанай” буйнымі рэпертуарнымі калектывамі. Што адметна, “Той самы фестываль” фактам

Фота Яўгеніі АЛФІРЭНКА

“...Рыцары ў латах, падымаючы клубы пылу, наносяць адзін аднаму ўдары... Сілы — роўныя... А вось пад’яздае карэта, запрэжана тройкай коней. Дама ледзь працягнула акно, прасоювае ў адтуліну ручку парасона і чапляе за шыю аднаго з рыцараў. Той губляецца ад неспадзяванкі... Яго праціўнік, застыўшы на імгненне, ускідае меч... Пераможца мячом збівае замок з дзвярэй карэты, адчыняе яе і... Яму на рукі скача агромністы пародзісты кот...”
Гэта радкі са сцэнарыя чатырохсерыйнага фільма “Скрасці Бельманда”, які здымае Белтэлерадыёкампанія. Я пабываў на здымках стужкі, калі яны праходзілі на Міншчыне — у Астрашыцкім гарадку і яго ваколіцах.

Сняжок. Ён жа — Бельманда.

зладжанага арганізма, які “выпрацоўвае” сур’ёзным чынам лірычную камедыю.

— Прапанова старшыні Дзяржтэлерадыёкампаніі Генадзя Давыдзкі зняць фільм па сцэнарыі Канстанціна Вараб’ева была для мяне неспадзяванкай, — адзначыў Мікалай Князеў. — Мае работы ў кіно — “Вогненны стралок”, “Шалёнай страсцю ты сама да мяне палаеш”, “Пайсці і не вярнуцца” — не назавеш камедыямі, хоць у кожным фільме ёсць добрае стаўленне да жыц-

Актрыса Паліна Сыркіна і другі рэжысёр Уладзімір Піскуновіч.

Дэбют у кіно мінчаніна Сашы Вергуна.

яго — лахматы дварняк. У глыбіні двара мужчына выбівае дыван. Глюкін падыходзіць да яго.

Глюкін. Прабачце, што адцягваю ўвагу, аднак... Пачакай... Ды спыніся ты! Тут такая нескладуха. Учора прэмію адзначалі. Ты разумеш!.. Ну вось, а мая законная... жонка, так бы мовіць, яна з сяброўкай, што тут, побач, у крамцы пра-

Рэжысёр Мікалай Князеў: “Матор!”

Хто ж знойдзе Бельмандо?

Кадр з фільма: акцёры Яўген Іўковіч і Андрэй Дабравольскі.

Знайсці кіназдымачную групу было не складана: любы мясцовы хыхар, каго ні спытаеш, пакажа кірунак.

— Сёння яны — у вёсцы Брадок, — кажа сустрэчны і тлумачыць, па якой дарозе ехаць.

Карціна здымаецца хутка. У чацвер быў 32-і дзень працы — роўна палова з адведзеных на здымкі. У фільме пераплятаюцца прыгоды, эксцэнтрыка, лірыка і... філасофія. Даўно на нашых экранах не было камедыі ў стылі класікаў жанру Эльдара Разанава, Георгія Данэллі, Леаніда Гайдая...

Сяброўскі калектыў кінагрупы пад кіраўніцтвам нешматслоўнага Мікалая Князева робіць уражанне

ця. Магчыма, прыйшоў час мне мя ўсімхнуцца...

На ролю Бельманда абралі ката Clever Ice of Claudio Hone. У побыце ён — Сняжок, а тытул атрымаў у спадчыну. Кот не прасты: летась у Мілане ён стаў чэмпіёнам Еўропы, а ў роднай Беларусі ўваходзіць у сямёрку лепшых каткоў краіны.

— З трохсот прэтэндэнтаў выбралі! — з гонарам кажа гаспадар Сняжка, мінчанін Ігар Капуза.

Прывяду фрагмент сцэнарыя фільма, “падгледжаны” на пляцоўцы:

“...Глюкін з сумкай пад пахай уваходзіць у двор. Ён — у хатніх пантофлях, у пакамечаным, але калісці элегантным, пінжаку. На павадку ў

це, дамовілася не адпуская мяне, разумеш? Выхоўвае...”

Карацей, абяцаючы пасцерагчы дыван разам з Шарыкам, Глюкін угаворвае сустрэчнага на авантуру. Калі ж той, добрая душа, вяртаецца, то “...застывае ў здзіўленні перад пустой перакладзінай, на якой толькі што вісеў дыван, а прывязаны да стойкі сабака ветліва махае хвостом...”

Гэта пачатак фільма, а чым ён скончыцца, мы даведаемся ў навагодняю ноч 2012-га на Першым канале.

Юрый ІВАНОЎ
Фота аўтара

“Зорная” тройка: Алег Несцераў, Бельманда і Святлана Зелянкуўская.

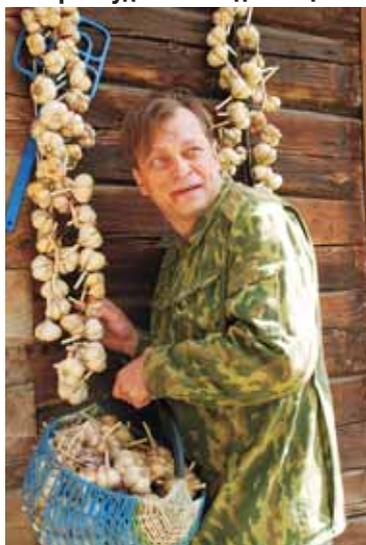
Першы ўдзячны глядач — Цімон.

Пётр Ялфімаў спрабуе задобрыць быка Чарнушку, які па сцэнарыі мае напасць на спевака.

Уладзімір Мішчанчук (злева) адзначыў 65-годдзе на здымках у ролі “мэра”... Парыжа. На “прыёме” ў яго — пісьменнік у выкананні Алега Несцерава.

“Напішыце, што часнок я не краў!” — сказаў “К” Анатоль Кот.

Святлана Зелянкуўская.

Разам з гаспадаром галоўны герой пакідае пляцоўку ў “нумары-люкс”.

Пад час нядаўняга Першага Фэстывалю мастацтваў беларусаў свету імя мастачкі Вікторыі КАВАЛЕНЧЫКАВАЙ было, бадай, адным з таварышчэ. Работы гэтай беларускі з Каралеўства Нідэрланды былі прадстаўлены ў межах калектыўнай экспазіцыі землякоў у Нацыянальным мастацкім музеі. А ў Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва з поспехам праходзіла яе персанальная выстаўка. За ўклад у развіццё беларускай культуры за мяжой Каваленчыкавай была ўручана Грамата Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, а колькі інтэрв'ю дала Вікторыя — і падлічыць цяжка!

“Калі тры гады таму прыехала ў Амстэрдам, я адразу пачала рашуча дзейнічаць”, — распавядае Вікторыя гісторыю свайго праекта ў Галандыі, і гэты тэзіс, бадай, будзе справядлівым у дачыненні да ўсяго, што робіць мастачка. Перафразуючы назву вядомага фільма, пра яе хочацца сказаць менавіта так: “Вікторыя Каваленчыка-

Галерэйная прастора і стратэгія поспеху суайчынніцы

Медыя або Ван Гог?

ва — прыгожая і рашучая”. Тры гады таму яна прыехала ў Амстэрдам, а сёння ейная дзейнасць лічыцца неад’емнай часткай культурнага жыцця галандскай сталіцы. Чым скарыла замежжа беларуска? Аб гэтым і паспрабаваў даведацца карэспандэнт “К”.

“Зрабіць як мага больш”

— Вікторыя, ты выправілася ў Галандыю тры гады таму. Сёння на адной з цэнтральных вуліц Амстэрдама працуе галерэя, якая носіць тваё імя, галандскія СМІ пытаюць аб меркаванні пра культурнае жыццё горада, сёння ты — сталы ўдзельнік буйных еўрапейскіх выставак... Таму — заканамернае пытанне: як удалося дасягнуць такога значнага поспеху за такі, няхай і не малы, але і не вялікі, тэрмін?

— Калі раскласці ўсё па палічках, можна ўбачыць пэўныя складнікі поспеху. Па-першае, я прыехала ў Галандыю не якойсьці пачаткоўкай, а асобай, якая склалася: атрымала ў Беларусі шыкоўную адукацыю, мела ў творчым багажы некалькі персанальных выставак, мой досвед уключаў ужо і выкладчыцкую дзейнасць... Карацей, прыехала ў іншую краіну дарослым чалавекам — і гэта было адной з галоўных пераваг. Магчыма, каб прыехала раней, усё склалася б інакш. Але я з трынаццаці гадоў пачала самастойнае жыццё, паступішы ў вучылішча імя І.Ахрэмчыка, дзе, як вядома, навучэнцы жывуць у інтэрнаце. Адчувала адно жаданне: па-спец зрабіць як мага больш. Так, за мяжой мяне абаранялі ад залішніх сумневаў амбіцыі: мне карцела заявіць аб

бы. Акрамя таго, частку гісторыі за мяне зрабіла маё імя: я наўмысна пакінула ў назве галерэі сваё прозвішча, каб было бачна, адкуль я родам, і гэта таксама зняло мноства пытанняў. “Галерэя Вікторыі Каваленчыкавай” — ага, значыць, гэта мастак іншай культуры. І, у той жа час, цікава: што ж ён там прадстаўляе?

— Сапраўды, што?

— Уласныя творы. У сваім памяшканні, натуральна, я прэ-

“Мастак цікавы свету як асоба”

— Калі ж твае творы паўплывалі на той асяродак — людзі адзначылі твой талент, адукацыю, школу, — ці не адбылася рэакцыя ў зваротным напрамку? Ці аказала на цябе ўплыў сучаснае мастацтва Амстэрдама?

— Сёння ў мяне ёсць магчымасць наведваць усе буйныя галерэі Еўропы, усе сусветныя выстаўкі, і я гэтым карыстаюся. Штомесяц у Галандыі адбываюцца адна-дзве вялікія выстаўкі, дзе можна ўбачыць творы ўсіх актуальных твораў краіны і свету, гэта не кажучы пра мастацкія акцыі, якія ладзяцца ў суседзях: у Германіі, Бельгіі, ды і да той жа Вялікабрытаніі ляцець не больш за гадзіну. Мне вельмі хацелася б, каб беларускія мастакі адчулі больш трывалую сувязь з сусветным кантэкстам. Тым больш, нам ёсць што паказаць.

— Але, калі вярнуцца да пытання...

— Так, натуральна, што змены — назіраюцца. Сёння я сыходжу ў бок аб-

стракцынізму. Раней, дарэчы, да яго ставілася, так бы мовіць, падазрона, але сёння маё стаўленне змянілася. Магчыма, гэта і ёсць тая самая зваротная рэакцыя?

Калі ж параўноўваць мае работы “беларускага” і “галандскага” перыядаў (самой не верыцца, як гучыць!), то апошнія выкананы ў больш мінімалістычнай тэхніцы. У той жа час, яны сталі больш агрэсіўныя, моцныя ў плане энергетыкі. Мне стала зразумела, што часам тэхніка бывае мёртвая. Вось глядзіш на карціну і бачыш: тэхнічна яна выканана дасканала, але яе дасканаласць зусім не кранае. І сёння я імкнуся, каб мае работы былі жывыя, ўздзейнічалі на гледача. У гэтым плане Ван Гог мне падаецца ідэальным мастаком.

— Ты хочаш адысці ад фігуратывага жывапісу?

— Я хачу, як раней, змешваць фігуратывы і абстрактны жывапіс, толькі цяпер зрабіць акцэнт на апошнім. Мне чамусьці хочацца манументальнасці, чагосьці глабальнага, экспрэсіі, хочацца, каб мае творы прапапоўвалі мноства варыянтаў інтэрпрэтацыі.

— Ці змянілася тваё творчае крэда?

— Ведаеш, для мяне вельмі цікавым адкрыццём у Галандыі стала тое, што тэхніка крочыць услед за думкай аўтара. Цябе ніхто там не будзе паважаць, калі, каб зрабіць ці спадабацца гледачу, ты пачнеш насуперак сваім мастацкім прыныпам маляваць бярозкі. У першую чаргу творца цікавы свету як індывідуальнасць, асоба, якой ёсць што расказаць.

Прызнацца, да мяне спачатку было вельмі асцярожнае стаўленне. Так, мяне прынялі станюча, з цікавасцю, але прыглядаліся, назіралі, як я працую, як кірую сваімі справамі. Адбылася тое не адзін месяц. І толькі тады, калі ўпэўніліся, што я — не гастролёр на адзін дзень, а чалавек, які прафесійна ставіцца да свайго творчасці, — прынялі. Калі ты б’еш у адну кропку і працуеш прафесійна, поспех — прыходзіць. Людзі пачынаюць табе верыць.

Дар’я АМЯЛЬКОВІЧ
Фота аўтара

Першы фэстываль

Мінулы ўік-энд у Міхалове Падляскага ваяводства Польшчы праходзіў пад знакам I Фэстывалю “Прымацкая бяседа”.

Арганізацыйную дапамогу ў правядзенні мерапрыемства аказалі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Пасольства нашай краіны ў Рэспубліцы Польшча, Генеральнае консульства Беларусі ў Беластоку.

Фэстываль “Прымацкая бяседа” быў прысвечаны беларускаму калектыўнаму народнай песні — ансамблю “Прымакі” пад кіраўніцтвам Юрыя Астапчука. Калектыў гэтымі днямі адзначае 15-годдзе з дня заснавання. Дзясяткі ансамбляў і салістаў павіншавалі яго перад тысячамі гледачоў у гарадскім амфітэатры. Дарэчы, канцэртная пляцоўка знаходзіцца непадалёк ад беларуска-польскай мяжы. Правесці ж мерапрыемства прапанаваў мясцовы бургамістр Марэк Назарка, які значыць пад час гутаркі з журналістамі, што этнічныя беларусы — бадай, адзіныя, хто праводзіць падобныя фэсты ў Польшчы.

Нашу рэспубліку ў час форуму прадставлялі ансамбль “Купалінка” Белдзяржфілармоніі, дзяржаўны ансамбль песні і танца “Белыя Росы” Гродзенскай абласной філармоніі, салісты Аляксей Хлястоў і Іван Буслай.

У фондзе — новае імя

Фонд Магілёўскай абласной бібліятэкі папоўніўся ўнікальным выданнем “Каталог духоўна-музыкальных сочинений, изданных фирмой “П.Юргенсон” в Москве в 1874 — 1918 годах”.

Як паведаміла загадчык аддзела беларускай і краязнаўчай літаратуры бібліятэкі Тамара Калініна, калектыў аднаго з маскоўскіх выдавецтваў перадаў кнігу супрацоўнікам аддзела беларускай і краязнаўчай літаратуры ў знак удзячнасці за дапамогу, якую аказалі бібліятэкары ў пошуку і ўдакладненні звестак для каталога.

Новае выданне з’яўляецца ўзнаўленнем каталога 1915-га і выданню духоўна-музыкальных твораў за наступныя чатыры гады (да 1918-га) з дапаўненнямі і ўдакладненнямі, суправаджаецца рэдкімі фотадакументамі таго перыяду.

Сярод аўтараў, якія ўлічаны ў каталогу, ёсць і ўраджэнцы Беларусі. У прыватнасці, Канстанцін Мякінікаў — аўтар двух музыкальных твораў, настаўнік царкоўных спеваў Магілёўскага мужчынскага духоўнага вучылішча. Інфармацыю пра яго супрацоўнікі аддзела беларускай і краязнаўчай літаратуры знайшлі ў “Памятных книжках Могилёвской губернии...” за 1914 і 1916 гг., дзе адзначана, што ён — выхадзец з мяшчанскага саслоўя, навучаўся ў Прыдворнай пеўчай капэле, быў рэгентам II разраду, затым — каледжскім сакратаром, а ў 1916 г. знаходзіўся ў дзеючай арміі.

“Каласы...” з “Радаводам”

Запамінальным вырашылі зрабіць адкрыццё чарговага сезона ў Рэспубліканскім тэатры беларускай драматургіі.

9 верасня спектакль “Каласы пад сярпом тваім” паводле рамана Уладзіміра Караткевіча ў пастаноўцы Валерыя Анісенкі пройдзе ў незвычайным антуражы. У фазе разгорнецца фотопраект Алега Белавусава і Зміцера Сасноўскага “Радавод. Успамін пра Вялікае Княства Літоўскае”, адбудзецца выстаўка сярэднявечнай зброі і рыцарскага рыштунку клуба “Гевойт”. На тэрасе можна будзе пакаштаваць медавуху па старадаўнім рэцэпту.

А 10 верасня тэатр запланавалі паказ аўтарскага праекта Валерыя Анісенкі “Чэхаў на пленэры” ў сядзібе пад Мінскам. Гледачы пабачаць “Чайку”.

Рызыка? Канкрэтны ход!

— Смелае рашэнне: адкрыць галерэю!

— Так, але гэта была вялікая рызыка. Бо быць галерыстам і адначасова мастаком — не зусім карэктны ход. Але я наважылася яго зрабіць — магчыма, таму, што адчувала: у мяне ёсць гэты шанец. І ўсё, дзякаваць богу, атрымалася. Вядома, сітуацыю vyrатавалі мае работы. Калі б яны былі слабыя, падобнага нахабства ніхто не дараваў

зентавала іх найлепшым чынам. Запрасіла гасцей, суайчыннікаў, вядома ж, Пасла Беларусі ў Галандыі — і адкрыццё адбылося. Сёння імкнуся прадстаўляць галандцам і іншых беларускіх твораў, знаёмячы з нашым мастацкім асяродкам.

— Ты кажаш пра тое, што галандцы, на жаль, страцілі сваю традыцыйную жывапісную школу...

— Так. Кажу так смела таму, што даследавала дадзенае пытанне. Я шукала моцных мастакоў у гэтай тэхніцы, і, на жаль, не знайшла. Канцэптальнае мастацтва, дызайн — так, тут галандцы — на вышыні, нездарма апошні — адзін з самых вядомых у свеце. Але тое не датычыцца сучаснага жывапісу. Гэта прытым, што Амстэрдам — адна з мастацкіх сталіц свету. Колькі вуліц носяць імёны вядомых галандскіх жывапісцаў! Першым часам я, шпацыруючы па цэнтры, усё не магла супакоіцца, узнаўляючы гісторыю мастацтваў... А колькі там галерэй, выставак, арт-фэстывалю!.. Усё віруе, і, вядома, аказвае ўплыў на творчую асобу. Для мастака Амстэрдам — напэўна, адзін з самых спрыяльных асяродкаў. І тым не менш...

Як ні круці, жывапісная тэхніка вымагае прытрымлівання пэўных правілаў. Калі дазволіць сабе, так бы мовіць, адыходы — атрымліваецца ўжо штосьці іншае (назавём гэта як заўгодна — да прыкладу, медыя), але не жывапісны твор. Таму мне здаецца, што ў гэтым сэнсе галандцы страцілі сваю традыцыйную школу. І, можа, якраз таму яны прызналі мяне.

Калі рыхтаваўся гэты матэрыял, тэлефанаванні карэспандэнта "К" у многія ўстановы культуры рэспублікі выклікалі пэўнае здзіўленне на іншым баку лініі. Зрэшты, яно натуральна: мы пыхталіся пра сапраўдную навінку сучасных тэхналогій, якая толькі-толькі распачала сваё шэсце па Беларусі. Заўважым той факт, што чарговы віток тэхналагічных змен адбываецца ў шчыльным узаемадзеянні дзяржаўнай ініцыятывы і прыватных кампаній. Адметна, што і сфера культуры краіны з першых жа дзён улічваецца распрацоўшчыкамі як перспектывы кірунак, дзе развіццё не проста магчымае, а цалкам рэальнае. Зрэшты, тое натуральна, калі разглядаць навінку праз прызму міжнароднага вопыту. Такім чынам, гаворка пойдзе пра QR-коды і магчымасці іх пашырэння — як з пункта погляду ўтылітарнага выкарыстання ў галіне, так і з гледзішча арт-

цэнтр, змяшчае некалькі старонак з асноўнымі QR-кодамі, датычнымі горада. Займела такія шыльдачкі і кожная з адметнасцей Казанскага Крамля ў Расіі.

А што ў нас?

Эфектыўнасць новай тэхналогіі была вопытным шляхам пацверджана на "Славянскім базары ў Віцебску". Перш чым спланаваць свой "фестывальны" дзень, жыхары і госці горада маглі скарыстацца тым самым QR-кодам і атрымаць вычарпальную інфармацыю пра падзеі ў сталіцы форуму. Прычым — з эканоміяй інтэрнэт-трафіка.

кай галерэі твораў Леаніда Шчамялёва, мастацтвазнаўца Таццяна Бембель. — Перад намі — працяг эстэтыкі футурызму: пабачыць прыгажосць у функцыянальнасці, там, дзе яе і не было апырыры. Маўляў, прыгажосць — у карыснасці, а ўсё астатняе — лішняе.

— Сёння ж нікога не здзіўляе, калі ў мастацтве выкарыстоўваюцца знакі дарожнага руху, тым больш — звычайныя бутэлькі з газіроўкай, як у Эндзі Уорхала, — кажа мастак, дызайнер, журналіст Сяргей Стальмашонак. — Той жа штрыхкод — усяго толькі носьбіт нейкай ідэі, і калі ўзяць, да прыкладу, маю колішнюю работу, дык "фішка" палягае не ў выкарыстанні саміх палосачак (яны ж нано-

"Рысы..."
Багдановіча

Літаратурны музей Максіма Багдановіча працягвае мерапрыемствы, прымеркаваныя да 120-годдзя класіка беларускай паэзіі. Фармат чарговага праекта — выстаўка з фондаў установы "Рысы паэзіі".

На ёй прадстаўлены графічныя творы Аляксандра Пашкевіча, Антаніны Лапіцкай і Генадзя Грака — ілюстрацыі да вершаў паэта. Работы створаны ў 70 — 80-х гадах ХХ стагоддзя.

Мастакам выдатна ўдалося перадаць у сваіх творах лірычнасць, прыгажосць і філасафічнасць паэзіі Максіма Багдановіча, у чым можна пераканацца да 25 верасня ў Літаратурным музеі класіка.

Тыдзень ведаў.
Лялечных

Беларускі дзяржаўны тэатр лялек прапанаваў сустрэць 1 верасня — Дзень ведаў — і дарослым.

Акурат з першым днём восені ў сценах тэатра распачынае сваю праграму фестываль польскіх лялечных спектакляў і анімацыйнага кіно для дарослых "Лялька таксама чалавек", які будзе доўжыцца ў беларускай сталіцы цягам васьмі дзён.

З'яўленне ў сучаснай айчыннай тэатральнай прасторы такога знанага фестывалю — гэта працяг шматгадовай работы рэжысёра Аляксея Ляляўскага па "прывіванні" ўсведамлення таго, што тэатр лялек — не толькі дзіцячы. А часта, і па тэмах, і паводле сваіх выразных сродкаў, — далёка не дзіцячы.

Сёлета ў беларускай афішы знанага фестывалю — праграма анімацыйных фільмаў для дарослых, прадстаўленых студыямі "Se-ma-for" і "Serafinski". А тэатральны складнік "забяспечвае" "Унія немагчымы тэатр", які прадставіць на суд глядачоў спектаклі "Іншы пакой" паводле З.Герберта і "Toporland", пазначаны як "Сюіта без слоў для тэкстуры і кантрабаса".

"Перлінавыя каралі"

У гродзенскай арт-галерэі "Крыга" прайшла персанальная выстаўка вядомага беларускага жывапісца Аляксандра Ксяндзова.

Прафесар кафедры жывапісу Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, ён мае шматлікія ўзнагароды, ягоняны карціны захоўваюцца ў лепшых музеях і галерэях Беларусі, Расіі, Германіі, Славеніі і Швейцарыі. А ў Гродне гэтым летам палотны Ксяндзова можна было ўбачыць упершыню.

На большасці карцін мастака, выкананых у жанры ню, адлюстраваны жанчыны. Ядром экспазіцыі з'яўляецца серыя работ, пераважна чорнай і аранжавай гамы, над якой жывапісец працуе цягам ужо некалькіх гадоў. Так, "Перлінавыя каралі III" напісаны ў 2004 годзе, а "Перлінавыя каралі VIII" — у 2011-м. Беласнежныя перліны — адметны атрыбут карцін, яны прысутнічаюць у каралях, бранзалетах і завушніцах, падкрэсліваючы пяшчотнасць і зграбнасць мадэлей на палотнах.

Мастацтвазнаўца Марына Загідуліна лічыць, што Аляксандр Ксяндзоў імкнецца праз характаво цела перадаць прыгажосць душы. У сваю чаргу, мастак даў высокую ацэнку гораду над Нёманам: "Тут жыве мастацтва!"

Дар'я ЧАРКЕС
Гродна

"Квадрат"
Новая тэхналогія разгортваецца з акцэнтам на сферу культуры
інтэрактыву

QR-коды выглядаюць у гарадской прасторы не горш за вітрыны крам.

"Модны" даведнік

Першымі ў рэспубліцы QR-тэхналогію запущалі ў Віцебску па ініцыятыве гарадскога выканаўчага камітэта. Праект адрозніваецца ад абласных краязнаўчых музеяў. І ўдзел менавіта гэтай установы культуры ў "кадзіраванні" аказваецца, падаецца, удалым, бо, па-першае, яна — заўжды ў цэнтры ўсіх навацый сферы культуры рэгіёна, а па-другое, мае мноства філіялаў.

— QR-коды проста незаменныя, калі казаць пра пошук таго або іншага аб'екта, — кажа намеснік дырэктара па навуковай рабоце ўстановы Валерый Шышанаў і тут жа прыводзіць прыклад: — Скажам, наш Музей прыватных калекцый знаходзіцца практычна на ўскраіне горада, таму веданне дакладных каардынат не зашкодзіць турысту. Тое ж самае тычыцца і сядзібы Рэгіна ў Дзядушэ. Наогул, тэхналогія — надзвычай перспектывуная...

Пытаюся пра статыстыку зваротаў. Валерый Шышанаў кажа, што адсачыць кожнага карыстальніка мабільнай сувязі, што сасканіруе штрыхкод сваім апаратам, немагчыма, але попыт, несумненна, ёсць.

— Прычым сістэма, якая ўкараняецца віцебскімі ўладамі, аб'ядноўвае ўстановы ўсіх сфер горада. Што да абласнога музея, дык я проста ўпэўнена: QR-коды ім дададуць новых наведвальнікаў. Інавацыю гэтую можна толькі вітаць! — сказала нашаму карэспандэнту галоўны спецыяліст упраўлення ўстановаў культуры і народнай творчасці Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь Святлана Гаўрылава, якая выдзе пытанні музейнай справы.

— І сёння можна казаць пра першыя вынікі, што наўпрост уплываюць на турыстычны патэнцыял Віцебска, фактычна ствараючы новыя самастойныя маршруты, — адзначае дырэктар партала gorad.vitebsk.by, які непасрэдна ўкараняе навінку, Андрэй Лапін. — Прывяду прыклад, а вы мяркуйце аб карыснасці самі: прыязджае на выхадных група турыстаў з Германіі, аўтобус робіць прыпынак ля стэнда, дзе размешчаны плакат з QR-кодам. Госці нашага горада сканіруюць або агульны "квадрат", або канкрэтны, што тычыцца таго ж музея, а пасля склада-

юць свой уласны маршрут: камусьці цікава пабываць у Дзядушэ, а камусьці пазнаёміцца з сівой даўнінай у абласным краязнаўчым. Раней жа аператары маглі прапанаваць турыстычным групам толькі аглядавую пешаходна-аўтобусную экскурсію...

Крыху тэхнічнай гісторыі.
Найноўшай

Тэхналогія QR-кадзіравання насамрэч ужо 17 гадоў, нарадзілася яна ў Японіі. Запатрабавана, у першую чаргу, сярод карыстальнікаў мабільнай сувязі: дзякуючы праграмнаму забеспячэнню карыстальнікі адным націскам клавішы здолее захаваць у сваім апарата тэкставыя звесткі, кантакты, спасылкі на інтэрнэт-рэсурсы.

Сам па сабе працэс стварэння QR-кода — даволі прасты. Іншая справа, што тэхнічна ён павінен, прадастаўляючы максімальныя звесткі, "цягнуць" мінімум трафіка на мабільным тэлефоне. Віцебская сістэма гэта ўлічыла.

У Японіі, а таксама ў іншых азіяцкіх краінах, QR-коды і распаўсюджаны найбольш. Там яны наносцца практычна на ўсе тавары, рэкламныя буклеты і даведнікі. У Еўропе ж, апроч іншага, асобае значэнне яны займаюць у сферы турызму.

Прыклад, прыведзены вышэй Андрэем Лапіным, пераконвае: турпатэнцыял у новай тэхналогіі — вялікі. Канешне, казаць пра эфектыўнасць "выхаду" праз сістэму на той або іншы музейны аб'ект можна будзе праз колькі месяцаў, калі завершыцца пік сезона і з'явіцца пэўная статыстыка, аднак прыклады суседніх краін таксама даюць глебу для разважанняў.

Ва ўкраінскім Львове на амаль 80 з 200 турыстычных аб'ектаў размешчаны QR-коды са звесткамі пра іх. Сярод іх — нямала і помнікаў гісторыка-культурнай спадчыны. І далёка не заўжды абавязкова ўмовай з'яўляецца падключэнне тэлефона да Інтэрнэта: звесткі (да 4296 літар і лічбаў) часцей за ўсё маюць тэкставы фармат. Улетку прэзентавалі тэхналогію і ў Вінніцы. У Вільнюсе бясплатны друкаваны гід для турыста, што прапаноўвае мясцовы інфармацыйны тур-

А хутка перавагі новай тэхналогіі спазнаюць і госці леташняй Культурнай сталіцы Беларусі — Полацка. Як кажа Андрэй Лапін, разам з Наваполацкам, Оршай, увогуле Віцебшчынай, стратэгічны план развіцця тэхналогіі менавіта такі: "І Полацк мы абралі невыпадкава: гэта ж сапраўдны горад-музей!" Значыць, на яго прыкладзе спецыялісты здолее ацаніць перыядычнасць карыстання кодамі, карачей — пратэсціраваць сістэму.

З устаноў культуры сёлётайняй Культурнай сталіцы Беларусі і СНД — Гомяля — свой код займаюць пакуль толькі цырк.

— З бліжэйшых перспектыв у пашырэнні новых тэхналогій у горадзе — электронны гід, што запускаяем у Палацава-паркавым ансамблі Румянцавых і Паскевічаў. QR-кадзіраванне пакуль — у перспектыве, — зазначае начальнік упраўлення культуры аблвыканкама Дзмітрый Чумакоў.

У сталічных жа ўстановах "пальма першынства" — за Нацыянальным мастацкім музеем. Яго дырэктар Уладзімір Пракапаў кажа, што з'яўленне кодаў на рэкламнай прадукцыі ўстановы — справа хуткага часу.

QR-contemporary art

QR-коды, іх геаметрыя і чорна-белая гама не першы год з'яўляюцца аб'ектамі мастацкіх інсталляцый, а шырэй — contemporary art. У свае работы іх уключаюць шматлікія дызайнеры, у тым ліку Луі Вітон і Такешы Муракамі. Art-аб'ектам QR-коды зрабілі таксама і ў новазеландскім даведніку "жоўтыя старонкі". Уздзельнікі ж аднаго з галандскіх творчых аб'яднанняў на вуліцы ў заходняй частцы Амстэрдама стварылі на ўзроўні першых паверхаў дамоў галерэю класічнага і сучаснага мастацтва ў выглядзе некалькіх дзясяткаў плакатаў з матрычнымі кодамі. Такім чынам, кожны мінак можа спрычыніцца да мастацтва, не заходзячы ў галерэю.

— Нічога звышновага ў выкарыстанні QR-кодаў, па вялікім рахунку, не вынайшлі, — кажа дырэктар Гарадской мастац-

сяцца на беларускія тавары), а, хутчэй, — у славеснай гульні "код/кот"...

Андрэй Лапін не выключае магчымасці правядзення арт-акцый, у цэнтры якіх апынецца менавіта QR-код, што ўсё часцей з'яўляецца ў рэкламных аб'явах: "Мы распачалі гэты працэс у адметным для гісторыі мастацтва горадзе над Дзвіной, таму каму як не нам займацца і прасоўваннем сістэмы, у тым ліку — творчай".

— Звыклія для нашага вока штрыхкоды вельмі заўважныя — і як тэхнічная з'ява, і як актуальны трэнд сучаснага мастацтва. Штрыхкод — прывабны графічны сімвал, — кажа дырэктар мастацкай галерэі "Універсітэт культуры" Дзясні Барсукоў і прыводзіць у прыклад "Штрых-катоў" Сяргея Стальмашонка. — Мяркую, перспектывуная арт-будучыня і ў QR-кодаў...

А сам стваральнік "Штрых-катоў" лічыць: актуальнасць падобнага тэхнічнага кірунку — яшчэ адзін элемент сучаснай

Дарэчы

Менавіта так выглядае зашыфраваны ў QR-код адрас інтэрнэт-сайта нашай газеты: www.kimpress.by. Не сумняваемся, што ў хуткім часе на старонку "Культуры" пачнуць заходзіць мабільныя карыстальнікі Сеціва найноўшым спосабам.

графічнай культуры. Дарэчы, Сяргей Стальмашонак як чалавек, што цягам пяці гадоў працаваў галоўным рэдактарам часопіса пра мабільную сувязь, і як мастак разважае над выкарыстаннем QR-кода ў сваёй працы дастаткова даўно. Але, зазначае ён, у адрозненне ад штрыхкода, навінка павінна працаваць, выконваючы сваю асноўную функцыю: даць магчымасць атрымаць максімум інфармацыі. Дзе ж пабачыць намалёваны і зарэгістраваны мастаком QR-код?

— Выстаўка доўжыцца тыдзень — паўтара, у Інтэрнэце код размяшчаць таксама не мае вялікага сэнсу: прамыя спасылкі куды хутчэйшыя. Таму для сябе вырасціў: QR-код — незаменны на выстаўцы, дапоўненай сур'ёзнай рэкламнай падтрымкай — бігбордамі, сіцілайтамі, плакатамі, — разважае Стальмашонак.

Па меркаванні Таццяны Бембель, усе віды графічных кодаў дазваляюць аб'яднаць розныя ўзроставыя сацыяльныя групы, няхай сабе на фармальным прыныцыпе далучанасці да пэўнай глабальнай з'явы. QR-код выконвае сваю функцыю інфармавання, прыцягальны ён і ў якасці з'явы мастацкага працэсу. Думаецца, прэзентацыя для шырокай публікі найноўшай тэхналогіі магла б вырасці ў буйны інтэрактыўны арт-праект.

— А ўвогуле, — зазначае Валерый Шышанаў, — на сёлётайняй "Інтэрмузеі" мы пераканаліся: на тэрыторыі СНД дадзена сістэма толькі пачынае распаўсюджвацца...

Што ні кажы, "жоўтая майка" лідара — заўжды гонар. І — адказнасць.
Код да кода шукаў Сяргей ТРАФІЛАЎ

Турпраект "К": ад "Белай" царквы да Белага Ковеля

Здавалася б, ахова гісторыка-культурнай спадчыны і развіццё прыдарожнага сэрвісу — гэта, так бы мовіць, арыі з розных опер. Але толькі не ў выпадку Беларусі. Як ужо неаднойчы адзначалі прафесіяналы са сферы турызму, каб наведаць многія нашы помнікі спадчыны, транзітным турыстам не трэба "накручваць" вялікія колы: гэтыя адметнасці, нібы пацеркі, нацяты на галоўныя магістралі. Толькі ці выкарыстоўваецца сёння такое шчаслівае супадзенне? Адаказ на гэтае пытанне ўдзельнікі велатура "К" зусім не выпадкова шукалі менавіта ў Аршанскім раёне. На яго тэрыторыі скрыжоўваюцца дзве звышбуйныя аўтадарожныя магістралі: Е30, што ідзе праз усю Еўропу, і Е95, якая злучае "бераг турэцкі" з Санкт-Пецярбургам. Само сабой, сучасныя варыянты "шляху з варагаў у грэкі" забяспечваюць раён незлічомай плыню транзітных турыстаў...

за некалькіх кіламетраў ад іх. Тым больш, узраў арганічнага сінтэзу аб'екта прыдарожнага сэрвісу з музеем у нас пакуль што няма. А ціхія Паграбёнкі або Грышаны — менавіта тыя мясціны, дзе можна не толькі занурыцца ў мінуўшчыну, але і адпачыць ад "апэтай" Канстанціна Кінчавым трасы Е95.

Уласна, думкі пра такое функцыянальнае прызначэнне для помнікаў спадчыны не пакідалі нас цягам усяго дня вандроўкі. Балазе "фактуры" для разваг на гэты конт не бракавала.

Два бакі эклектыкі

Літаральна за некалькіх кіламетраў ад Грышан — вёска Высокае. З пункта гледжання прыдарожнага сэрвісу, ёй па-

Але сёння не да фантазій. Помнік, які стаіць фактычна без даху, трэба ратаваць. І, па магчымасці, прывесці ў "таварны выгляд". Гушчары бур'яну ды купкі смецця наўрад ці могуць дадаць гэтаму палацу інвестыцыйнай прыцягальнасці.

Зусім непадалёк ад муроў прысуседзіўся зграбны катэдж. Відавочна, ён паўстаў яшчэ ў той час, калі паняцце "ахоўная зона" дэ-юрэ да гэтага помніка не прымянялася. Сядзібны дом Макшыцкіх атрымаў свой статус гісторыка-культурнай каштоўнасці летась. Натуральна, сам факт такой руплівасці аддзела культуры Аршанскага райвыканкама не можа не радаваць, але... Калі б тыя захаваны былі зроблены раней, для катэджа, гэўна, знайшлося б іншае месца, далей ад помніка.

Чаму турдывідэндды "ад часоў Сангушкаў" не запатрабаваны?

Як адшукаць інвестара для помніка гісторыка-культурнай спадчыны?

(Заканчэнне. Пачатак у № 32.)
Калі дарога прывяла двух "культураўскіх" велатурыстаў да трасы М1, іх цікаваць да стану прыдарожнага сэрвісу была зусім не толькі прафесійнай: час абеду даўно ўжо прыспеў... На ўласным досведзе мы пераканаліся, што тая ўвага, якую дзяржава надае развіццю сэрвісу, за лічаныя гады прынесла свой плён. Замест ранейшых буданчыкаў на шашы вырасталі капітальныя гмахі, замест разарэтых у мікрахвалёўцы смажнёў кліентам прапануюць свежыя стравы ў асарты-менце.

У першай кавярні, што трапілася на нашым шляху, было спецбслугоўванне. Сітуацыя — звыклая, але... не фатальная, прынамсі, у дадзеным выпадку. Праз лічаныя кіламетры перад намі нават паўстала праблема выбару.

Але пад час доўгачаканага абеду пад несупынную "кананаду" фур усё ж падумалася пра тое, што магчымасці для раз-

Колішні палац Макшыцкіх у Высокім пакуль не ўключаны ў турпраект Віцебшчыны.

віцця прыдарожнага сэрвісу на Беларусі пакуль не вычарпаны. Бо "апрабіраваны" намі шматфункцыянальны комплекс ідэальна пасуе толькі для адной мэтавай групы — не схільных да сентыментаў "дальнабойшычкаў", для якіх падарожжа — гэта праца. А вось тыя, хто падарожнічае сабе ў задавальненне, не надта спяшаецца і з цікаўнасцю глядзіць па баках, мабыць, аддалі б перавагу маленькаму гатэльчыку ў старым палацы за пару кіламетраў ад трасы: там можна паслухаць птушак, а не кругласугачны рокат матораў... Пра тыя месцы, дзе такія гатэльчыкі маглі б з'явіцца, мы падрабязна распавядзем ніжэй.

Станцыя без даглядчыка

На ўсходнім ускрайку Сенненскага раёна — сцэпальныя лясы. Яны аточваюць і скрыжаванне з трасай Р87. Сёння гэтая дарога мае другараднае значэнне (і таму ідэальна пасуе для велатурыстаў), але паўтара стагоддзя таму трафік тут быў не аб'які. Паштовы тракт "Санкт-Пецярбург — Кіеў" з'яўляўся адной з галоўных магістралей, і экіпажы рушылі па ім адзін за адным. Натуральна, існаваў у той час і свой прыдарожны сэрвіс. Сведчанні пра яго захаваліся і па сёння.

У вёсачцы Паграбёнкі ўвагу прыцягвае камянічка з "гатычнымі" вокнамі. Некалі яе дзверы з грукатам адчыняліся ці не штохвіліну. Балазе комплекс паштовай станцыі захаваны адносна някельска — і сам будынак, і яго флігелі ды гаспадарчыя пабудовы, і нават арыгінальныя каваны казыроўкі па-над уваходам. Але і няўзброеным вокам відаць, што знайсці

для гэтага "атавізму" годнае прымяненне ў сучасным свеце пакуль не атрымалася, пра што згадваецца і ў матэрыялах апошняй праверкі Генеральнай пракуратуры Рэспублікі Беларусь гэтай гісторыка-культурнай каштоўнасці 2-й катэгорыі.

Да нядаўняга часу будынак выкарыстоўваўся пад жылло. Але на пачатку красавіка тут здарылася сапраўдная трагедыя. Пажар, прычынай якога, як мяркуюцца, стаў "зьялёны змей", не нанёс вялікага ўрону самой камяніцы, але забраў жыцці двух чалавек. Сёння былая станцыя стаіць спустэлая — хіба толькі флігелі фурманой хтосьці выкупіў сабе пад лецішча.

Карацей, Пушкін з яго "Станцыяным даглядчыкам" пакуль не прыгавдаецца. Бо даглядчыка на станцыі акурат і няма.

Каментарый з нагоды

Плюс пяцьсот

Галоўны спецыяліст сектара па турызме і аздаруленні насельніцтва ўпраўлення фізічнай культуры, спорту і турызму Віцебскага аблвыканкама Святлана АСТАНИНА:

— Мы працуем над тым, каб развіваць прыдарожны сэрвіс. У мэтах стварэння прыдатных умоў для развіцця транзітнага турызму да раёнаў было дачынена заданне па будаўніцтве і рэканструкцыі аб'ектаў прыдарожнага сэрвісу: летась з 63 запланаваных ужо ўведзена 49.

На сённяшні дзень Віцебшчына лідзіруе па колькасці аграэкасыдзіб сярод іншых абласцей Беларусі: на 1 студзеня мінулага года ў нас зарэгістравана 320 суб'ектаў аграэкасыдзізму.

Былая паштовая станцыя ў вёсцы Паграбёнкі Сенненскага раёна магла б стаць прывабным гатэлем.

У царскія часы вельмі любілі стандартызацыю. Працягнуўшы рух па старым тракце ўжо ў бок Оршы, праз якія 20 кіламетраў мы ўбачылі брата-блізняка колішняга "матэля" ў Паграбёнцы. Паштовая станцыя ў вёсцы Грышаны (гэта ўжо Аршанскі раён) захавалася не нашмат горш. Да нядаўняга часу ў ёй была вясковая крама. Але сёння камяніца ды яе флігелі незапатрабаваны, і таму іх ужо пакрысе пачалі разбіраць на будматэрыялы нейкія "рупліцы".

Варыянты выкарыстання абедзвюх паштовых станцый прыходзяць да галавы самі сабою, асабліва калі ўлічыць, што тая самая "стратэгічная" магістраль (цяпер яна лучыць Санкт-Пецярбург з турэцкім Мерзіфонам) праходзіць літаральна

шчасціла надзвычайна: менавіта побач з ёю скрыжоўваюцца тыя дзве міжнародныя трасы.

Шукаць былы палац Макшыцкіх нам не давялося: яго архітэктар настолькі ўмела "ўпісаў" будынак у тамтэйшы ландшафт, што не звярнуць на яго ўвагу пап-росту немагчыма. Як кажуць, цэглу для той зграбнай камяніцы везлі аж з Лондана, а на яе ўпрыгожаным эркерам фасадае яшчэ захаваны арыгінальны каваны балкон.

Адным словам, калі б у палацыку адкрыўся той гатэль, пра які мы фантазіравалі трохі вышэй, і каб знайшоўся спосаб "паведаміць" пра гэта тым, хто імчыць па абедзвюх трасах (скажам, праз інфармацыйныя знакі), ён наўрад ці пуставаў бы.

1 ліпеня бягучага года, уведзена ў дзеянне 10 аб'ектаў прыдарожнага сэрвісу, вядуцца работы яшчэ на 36 аб'ектах. Таксама створана 37 аграэкасыдзіб.

У вобласці актыўна праводзіцца работа па прыцягненні інвестыцый у развіццё інфраструктуры турызму. Так, у Глыбоцкім раёне ў 2010-м распачаліся работы па рэалізацыі інвестпраекта "Будаўніцтва аздаруленча-турыстычнага комплексу "Пліса", які ўключае рэканструкцыю прыбярэжнай зоны, аб'екты санітарна-аздаруленчага прызначэння, гасцявыя катэджы, аб'екты гандлёва-абслугоўваючага прызначэння, гісторыка-этнаграфічную зону і іншыя. У Браслаўскім раёне плануецца рэалізаваць інвестыцыйны праект "Будаўніцтва санаторыя ў вёсцы Відзы-Лаўчынскія", пад які знойдзены інвестар.

Узор шляхецкай архітэктуры канца XIX ст. у вёсцы Юрцава: палац Любамірскіх.

Збочваем на "Брэсцкую шашу", і ўжо праз сем кіламетраў агледваем яшчэ адзін, зусім іншы, узор шляхецкай архітэктуры таго самага перыяду — канца XIX стагоддзя — у вёсцы Юрцава. Палац вядомага роду Любамірскіх нагадвае сярэднявечны замак. У плане сваёй рамантычнай рэспектыўнасці, гэты помнік архітэктуры (дарэчы, пакуль так і не ўнесены ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей) можна назваць субратам знакамітай рэзідэнцыі Пустоўскіх у Косаве.

Яшчэ нядаўна ў юрцаўскім палацы быў адзін з карпусоў Віцебскага абласнога шпітала інвалідаў Вялікай Айчыннай вайны, а сёння будынак фактычна не выкарыстоўваецца. Але стан помніка выгодна адрозніваецца ад папярэдніх ўбачаных. Усё ж адчуваецца: у яго ёсць гаспадар — той самы шпіталь. Таму хочацца верыць, што гэты "неараманскі замак" датрымае ў такім стане і да тых часоў, калі яму знойдзецца новае пачэснае прызначэнне.

А літаральна праз чатыры кіламетры мы сузіралі яшчэ адно ўсабленне густы беларускай шляхты — напэўна, мае арыгінальнае з убачаных пад час вандроўкі. Палац Любамірскіх у Межаве, мабыць, не мае аналагаў у краіне, бо мала хто з заказчыкаў і архітэктараў канца XIX стагоддзя настолькі рашуча і дэманстратывна адмаўляўся ад пакладзенага ў аснову прынцыпу кампазіцыі — сіметрыі. На фасадзе дома элементы стылю барока і класіцызму хаатычна перамяшаны ва ўгоду новай эпосе — мадэрна.

Дарэчы, знайсці гэты палац нам удалося не з першай спробы. Справа ў тым, што напачатку мы прынялі яго за цікавы

помнік іншай эпохі — савецкай. Убачыўшы на неакласіцыстычным порціку надпіс “Дом культуры” і дату пабудовы — 1953 год, — прадоўжылі пошукі, аддалішыся ад мэты. І толькі потым даўмеліся, што “зваротны бок” палаца — яго паркавы фасад — быў перабудаваны ў стылі сацэралізму (як мы потым даведаліся, пасля руйнаванняў у гады Вялікай Айчыннай). Вось такая сцэльная эклектыка...

Зрэшты, тыя пошукі былі зусім не бясплэннымі. Дзякуючы ім нам удалося лепш ацаніць характава колішняй сядзібы. На мастку цераз вялізны стаў, адкуль адкрываецца від на руіны царквы Уваскрэсення Хрыстова, мы затрымаліся на доўга. Краявіды — шыкоўныя!

Пацеркі помнікаў мінуўшчыны ў Смальянах: касцёл Найсвяцейшай Панны Марыі, рэшткі Белага Ковеля, Спаса-Праабражэнская царква, а таксама фрагмент кладкі сцяны царквы Святога Аляксія (унізе).

Сёння літургію часова служаць у старым палацы, і на фасадзе свецкага будынка высіцца праваслаўны крыж. Царква суседнічае пад адным дахам з крамай. Варыянт, безумоўна, не ідэальны, але... Менавіта ён выратаваў помнік спадчыны ад заняпаду. Вонкава палац захаваўся няблага, аднак перад тым, як туды прыйшлі праваслаўныя вернікі, найцікавейшая яго частка пэўны час не мела сапраўднага гаспадара. А гэта, як вядома, ужо само па сабе небяспечна.

— Вы б бачылі, якое там было раней запущенне! — кажа настояцель царквы ў Смальянах айцец Аляксандр, да прыхода якога належыць таксама і Межава. — Некаторыя хуліганы дадумаліся нават распальваць унутры вогнішчы!..

Не віруе жыццё і ў колішнім Доме культуры — пагатоў, сама ўстанова яшчэ за савецкім часам пераехала ў новы будынак. Таму плошчы для развіцця турызму тут, мабыць, знайшліся б. І ў такім выпадку падарожнікі з розных краёў маглі б ненадоўга занурыцца ў абаяльнае жыццё беларускай глыбіні — усяго за чатыры кіламетры ад тлумнай трасы.

Дамінанта ў аварыйным стане

На апошнім участку нашага маршруту — ад Межава і да Смальянаў — перапады вышынь становяцца, бадай, экстрэмальнымі — прынамсі, як для розных шырот. Але, у той самы час, адзначым, што аўтатурысты ў канцавы пункт нашай вандроўкі могуць трапіць і ад М1: да Смальянаў — усяго нейкі дзясятка кіламетраў. А заехаць туды — варта! Па колькасці і “якасці” гістарычных адметнасцей гэтая цяперашняя вёска можа прэтэндаваць на першае месца ў сваёй намінацыі — прычым не толькі на ўсходзе Беларусі, але і ў маштабах краіны! Але, пры ўсіх выйгрышных фактарах, Смальяны пакуль што застаюцца нібыта наўзбоч турыстычных пляняў. Чаму?

Колішняе мястэчка, куды мы трапілі ўжо ў шарую гадзіну, пераадолеўшы за дзень амаль 110 кіламетраў, адразу ўраіла нас канцэнтрацыяй гістарычных руін. Іх рэйтынг (паводле значнасці ды часу ўзнікнення) выглядае наступным чынам: замак Сангушкаў Бела Ковель (20-я гады XVI стагоддзя), касцёл Найсвяцейшай Панны Марыі (адметны помнік перыяду “віленскага барока”) і, урэшце, царква Святога Аляксія, збудаваная ў XIX стагоддзі з зрэшты, “забытай” на замку.

“Шукаць падыходы” да рэшткаў замакавай вежы нам давялося даволі доўга. З цывілізацыяй гэты і сёння ўражальны помнік спадчыны лучыць хіба ледзь прыкметная сцэжка ў гущарах травы — часам амаль у рост чалавека. Да таго ж, руіны атачае маленькая рачулка — як кажуць мясцовыя жыхары, даволі брудная.

Смальянцы, у якіх мы папыталі шлях на замак, распавялі нам і гісторыю з’яўлення таго пахіленага мастка, які дае безальтэрнатыўную на сёння магчымасць трапіць у Бела Ковель, не замачыўшы ног. У адзін цудоўны дзень “суседзям” помніка надакучыла назіраць за тым, як паважныя замежныя турысты здымаюць абутак і падкасаюць нагавіцы. Тады некалькі мужчын ставарышаваліся, узялі

метнасьць, выбітны помнік драўлянага барока. Тым больш, пад наземным храмам, на глыбіні каля двух метраў, месціцца яшчэ адзін, падземны, — і такога на Беларусі мы больш нідзе не бачылі!

Калі два “па-веласіпеднаму” апану тыя маладзёны наблізіліся да храма, жанчына, што палівала шыкоўныя кветкі ля яго ўвахода, адарвалася ад сваёй справы — не дзеля таго, каб зрабіць нам заўвагу, а каб прапанаваць экскурсію па царкве. Неўзабаве да яе далучыўся і сам настацель прыхода айцец Аляксандр.

Як выявілася, дагледжаны кветнік быў тут не заўсёды. Ці не самы драматычны перыяд гісторыі храма, які дзейнічаў нават у савецкую эпоху, выпаў ужо менавіта на наш час. Царква не мела ацяплен-

мірныя смялянскія краявіды. І сапраўды, да “турыстызацыі” многіх іншых адметных мясцін істотна спрычыніліся менавіта культурныя “івэнты” — згадайма хаця б тыя ж рыцарскія фестывалы...

База для развіцця

На шчасце, пераначаваць у вёсцы ёсць дзе. Прынамсі, мы знайшлі адпачынак у гасцінічным пакоі аднаго з інтэрнатаў Смальянскага дзяржаўнага аграрнага каледжа. Прычым пакоі гэтыя — ёсць яны і ў яшчэ адным інтэрнаце каледжа — цалкам адпавядаюць усім патрабаванням, якія толькі можа прад’явіць да іх стомлены далёкай дарогай падарожны. Тут ёсць душ, халадзільнік, тэлевізар, а ў самім будынку інтэрната месціцца невялікае кафэ.

цялярскай інструменты — і ўласна рэч, талакою, хаця б сяк-так вырашылі праблему.

Адным словам, патрэба добраўпарадкавання спадчыны Сангушкаў наспела даўно і ўсур’ёз. Праект Дзяржпраграмы “Замкі Беларусі” гэта прадуладжвае — разам з кансервацыяй руін. З прыемнасцю адзначым, што фінансаванне работ узялі на сябе менавіта мясцовыя органы ўлады — сродкі маюць паступіць з абласнога і раённага бюджэтаў. Здзіўляе толькі запланаваны тэрмін — 2015 — 2016 гады: да таго часу драўляны масток можа зусім разваліцца...

Пасля таго, як агледзелі Бела Ковель, рушылі да іншага аб’екта спадчыны. Касцёл і прылеглы да яго будынак дамініканскага кляшара таксама за стагоддзі пацярпелі, але не ад дынаміту “важнічых бязбожнікаў” і не ад фашысцкіх снарадаў. У руіны іх ператварыў вораг, чыё імя — Безгаспадарчасць. Пабачыўшы, у якім стане знаходзіцца гэтыя руіны сёння, мы са скрухай адзначылі, што пакуль ён цалкам не пераможаны. Чаго варта хаця б паржавелы кодаб легкавіка, які можна ўбачыць унутры касцёла! Што ні кажы — “добрае месца” для сметніка...

Дзеля аб’ектыўнасці, варта прызнаць, што рэальнага гаспадара ў кляшара няма і пакуль не прадбачыцца. Знайсці прымяненне для касцёла ў вёсцы, дзе няма каталіцкай парафіі, пагадзіцца, досыць праблематычна. Але, у той самы час, велічны барочны гмах — архітэктурная дамінанта Смальянаў, якая месціцца ў самым цэнтры вёскі і праглядаецца літаральна адусюль. І калі расколіны ў мурах касцёла прывядуць да абвалу... Гэта будзе незваротная страта не толькі для архітэктурнай спадчыны краіны, але і для самой вёскі. Тым больш, доступ у аварыйны храм не абмежаваны. Але выйсце з сітуацыі ёсць. Маецца на ўвазе пераўтварэнне аварыйных руін у руіны трывалыя і дагледжаныя, якімі будуць любаватца і мясцовыя жыхары, і турысты. Балазе рэстаўрацыйная навука валодае метадыкамі кансервацыі нават самых праблемных помнікаў спадчыны. І такія меры не з’яўляюцца звышзатратнымі.

Перспектыўная вёска

Як ні дзіўна, турыстамі ў Смальянах мы ўпершыню адчулі сябе ў дзейнай праваслаўнай Спаса-Праабражэнскай царкве. Гэта — яшчэ адна першакласная ад-

ня і тэрмінова патрабавала рамонт, а лік вернікаў катастрофічна скараціўся.

— Міласцю Божай і рупнасцю людской гэтую сітуацыю нам удалося выправіць, — распавёў нам святар. — Прыход, гісторыя якога сягае ў XV стагоддзе, цяпер, на маю думку, адраджыцца...

Айцец Аляксандр родам не адсюль — з Расіі. Але выконваючы сваю духоўную місію ў Смальянах, ён шчыра прасякнуўся і праблемамі самой вёскі. Бо гэта — рэальныя жыццёвыя праблемы яго паствы. Таму святар сам распачаў гутарку пра развіццё турызму.

— Дзякуючы свайму геаграфічнаму становішчу Смальяны маюць усе шанцы стаць турыстычным цэнтрам, — перакананы святар. — Варта было б стварыць у паселішчы невялікі музейчык, развіваць турыстычную інфраструктуру... Неастрэчна, гэта паўплывае і на жыццё простых жыхароў. У людзей з’явіцца больш магчымасцей сябе рэалізаваць, і гэта зменшыць уплыў згубных сацыяльных фактараў. Перад вёскай адкрываюцца новыя перспектывы...

Айцец Аляксандр лічыць, што змяніць становішча могуць нават дробныя крокі, але — канкрэтныя. Ён запрасіў нас на вернісаж па выніках мастацкага пленэру, які акурат у тыя дні адбываўся на вуліцах Смальянаў. У якасці выставачнай залы была абрана дагледжаная прыцаркоўная тэрыторыя.

Два дзясяткі мастакоў з розных куткоў Беларусі — удзельнікаў штогадовага “вандроўнага” пленэру па спынных, але падзямляных мясцінах краіны — ужо толькі сваімі схіленымі па-над мальбертамі постацамі дадавалі дынамікі ў ціха-

Праўда, у летні перыяд яно, на жаль, не працуе, але гэта, думаецца, можна з лёгкасцю выправіць. Быў бы попыт!

Ёсць у вёсцы таксама і невялічкая гасцініца, дзе заўсёды знойдзецца пакойчык для начлегу. Асабліва ў летні час, калі студэнты, практыканты, супрацоўнікі каледжа — раз’язджаюцца ў адпачынак або на канікулы... Магчымасць займець начлег — пагадзіцца, яшчэ адна перавага для турыста. Таму патэнцыял для развіцця турызму ў Смальянах, на нашу думку, — найвялізны. На жаль, пакуль што гэтае перспектыўнае ў турыстычным плане паселішча не надта “раскручана”, бо пра яго не так шмат хто ведае. А шкада...

У якасці пасляслоўя.

Пра мясцовыя рупліўцаў
Ужо збіраючыся ад’язджаць са Смальянаў, вырашылі апошнім разам прыпыніцца каля замака. І сустрэлі ўжо сівога мужчыну ў звычайнай рабочай вопратцы. Ці, дакладней, гэта ён нас сустрэў, убачыўшы са свайго агарода. І тут жа самахоць правёў досыць цікавую і амаль прафесійную экскурсію.

Жыхар Смальянаў Аляксандр Ягораў усё жыццё адпрацаваў рабочым на ваенным заводзе. Дык адкуль жа такая цікавасць да гісторыі?

— Ці ж можна жыць побач з такім помнікам — і нічога пра яго не ведаць? — адказвае ён пытаннем на пытанне. — Ці можна жыць у Смальянах — і не ведаць, хто такі Тамаш Зан, які, між іншым, пахаваны на нашых могілках? І — не дбаць пра тое, каб гэта ведалі і ўсе іншыя людзі?..

Па словах рупліўца, цікавыя знаходкі на тэрыторыі замака часам трапляюцца літаральна пад нагамі. І за доўгія гады ён паспеў назбіраць ладную скрыню розных артэфактаў: асепкаў керамікі з гербам Сангушкаў, розных жалезных вырабаў, шкла... Аляксандр Ягораў ахвотна паказаў нам сваю калекцыю і адзначыў, што дбайна перахоўвае яе да тых часоў, калі ў Смальянах будзе створаны музей.

Ужо не першы раз самі мясцовыя жыхары, адданыя гісторыі свайго краю, згадалі нам пра неабходнасць музейнай установы ў Смальянах. Праўда, невялічкі музейчык у паселішчы ёсць, і існуе ён у аграрным каледжы. Але ягонае экспазіцыя звязана з дзейнасцю навучальнай установы, а не з гісторыяй вёскі... Дык мо варта нарэшце зрабіць пэўныя захады, каб такая патрэбная музейная ўстанова з’явілася ў Смальянах? Балазе на гэта не трэба выдаткоўваць шмат фінансавых сродкаў. Для пачатку можна было б абсталяваць музейны пакойчык, напрыклад, у будынку мясцовага СДК... Галоўнае — зрабіць першы крок. Але ці будзе ён зроблены — пакажа час.

Безумоўна, памкненне захаваць спадчыну не павінна зыходзіць з меркантильных вытокаў. Але ж пры належнай пастаноўцы справы выкарагодныя намеры могуць мець і эканамічны эффект. Асабліва ў выпадку згаданых вышэй аб’ектаў, што месцяцца паблізу ад буйных магістралей. Сёння ж застаецца прызнаць: пакуль эффект роўны нулю. Хаця перспектыва — навідавоку. Але жніву заўсёды папярэднічае сьнег. Гэта — бізнес-аксіёма!

Урэшце, варта памятаць і пра тое, што развіццё гісторыка-культурнага турызму вакол буйных магістралей можа прынесці не толькі эканамічныя дывідэнды. Гэта яшчэ і ўнікальная магчымасць пазнаёміць з беларускай культурай — і старадаўняй, і сучаснай — тых шматлікіх падарожнікаў, якія прамінаюць нашу краіну транзітам. І менавіта пытанне іміджа дзяржавы тут мае прывіяўную важнасць. Важнасць, пра якую ніколі не трэба забывацца.

Ілья СВІРЫН, Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ, нашы спецыяльныя карэспандэнты Мінск — Чашніцкі раён — Сенненскі раён — Аршанскі раён — Мінск Фота аўтараў

Замест рэзюмэ

Пад увагай — Чарэя, у праекце — Смальяны

Начальнік упраўлення культуры Віцебскага абласнога выканаўчага камітэта Уладзімір ЦЯРЭНЦЬЕЎ:

— Цяпер я ў адпачынку, а літаральна апошняя мая камандзіроўка была па тых мясцінах, дзе праязджалі велатурысты “К”: пабываў у Чарэі, што ў Чашніцкім раёне, сам пагледзеў на стан “Белай” царквы... Пытанні, узнятыя ў матэрыялах газеты, сапраўды актуальныя і надзённыя. Перспектывы ўсіх тых мясцін, пра якія напісана ў “Культуры”, у турыстычным плане сапраўды вялікія. Пастаянна адсочваем сітуацыю з помнікамі гісторыка-культурнай спадчыны, ведаем усе праблемы гэтых аб’ектаў. Неаднаразова абмяркоўвалі перспектывы і турыстычны патэнцыял тых жа Чарэі, Смальянаў і іншых паселішчаў Віцебшчыны разам з кіраўніцтвам упраўлення спорту і турызму аблвыканкама.

Вельмі хацелася б уключыць ва ўсе названыя аб’екты фінансавыя сродкі для іх рэстаўрацыі або кансервацыі, але, на жаль, на сёння казаць пра канкрэтныя аб’екты і сумы не выпадае. Вельмі спадзяёмся на прыняцце Дзяржпраграмы “Замкі Беларусі”, у праект якой уключаны таксама і замак Бела Ковель, што ў Смальянах.

— Узнаўленне гістарычных помнікаў патрабуе дакладнасці...

— А якраз дакладных даных наконт унутранага афармлення замка на сёння няма. Таму многія рэчы даводзіцца рабіць інтуйтыўна, карыстаючыся сваімі ведамі і даяраючы ўнутранаму мастацкаму адчуванню. Дапамог мне тут і падарожніцкі досвед. Так, напрыклад, у Літве знайшоў замак, што таксама, як і Ружанскі, быў створаны архітэктарам Янам Бжерам. Праекты — вельмі падобныя, таму многае ўзнаўлялася, зыходзячы з іх падабенства.

— Ці удалося знайсці ў Беларусі арыгінальныя прадметы канца XVI — пачатку XVII стагоддзя для палаца?

каж замка! Засмуціла і гісторыя з гербам на ўязной браме: пад час будоўлі ён разбіўся — давалося рабіць копію. Зрэшты, пазней планую адрозна ўваходзе зрабіць у зямлі паглыбленне і пад тоўстым шклом, бы мазаіку, скласці там з аскепкаў той самы герб роду.

— Што цяпер уяўляюць з сябе адрастаўраныя часткі палаца?

— Уязная брама па-ранейшаму выконвае функцыю варотаў у замак. Усходні флігель, які раней служыў пакоямі для слуг, ператварылі ў музейны комплекс: з аднаго боку — памяшканне, дзе прадстаўлена гісторыя роду Сапегаў, а з другога — выставачная зала. Даволі складана было ператварыць па-

тычных зон, кожная з якіх будзе прадстаўляць пэўны эпизод жыцця беларускай шляхты: вась мужчыны падпісваюць дамову, а вась падмаюць кубкі за здароўе!.. Тут галоўнае — зрабіць добрыя лялькі і падрабязна прадумаць сюжэты. Без ведання гісторыі ў такой справе не абыйсцяся, таму дзедзца шмат папрацаваць, але, спадзяюся, другая вышэйшая адукацыя — гісторык — мне дапаможа.

— Замкі і шляхецкія палацы заўжды атаясамліваюцца з нечым загадкавым: забытыя скарбы, прывіды... Ці бачылі вы пад час рэстаўрацыі што-небудзь таямнічае?

— Мы былі, відаць, першымі з часоў Першай сусветнай вайны, хто застаўся ў Ружанскім палацы нанач...

На "кухні" адной выстаўкі

З дзённікаў — у... музей!

"Народная" канцэпцыя з рэальнымі гісторыямі

Акурат месяц таму "К" паведаміла пра збор матэрыялаў на выстаўку "Вялікі перапынак", прысвечаную школьнай атрыбутыцы мінулых дзесяцігоддзяў. На гэтым тыдні наш карэспандэнт зноў завітаў у Беларускі дзяржаўны музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, каб пабачыць тыя прадметы, што прыносяць для праекта, унікаюць у "кухню" фарміравання музейнай экспазіцыі, а самае галоўнае — пачуць рэальныя гісторыі, звязаныя з гэтымі сямейнымі рэліквіямі.

— Гэтым праектам, як і папярэднімі — "Былі ў мяне мядзведзі", "Цацкі з чамадана", — музей, з аднаго боку, выходзіць на інтэрактыўнасць, нават парнёрска стасункі з наведвальнікамі, а з іншага — не ўнікае сваёй тэматыкі. Падвалася б, як "перасякаюцца" цацкі, школьная форма і Вялікая Айчынная? Насамрэч, мы паказваем мірнае жыццё, проціпастаўляючы яго ліхалеццю, абпаленаму полымем вайны, — рэзюмуе дырэктар установы Сяргей Азаронак і адразу ж скіроўвае да сваіх супрацоўнікаў: — Вы з імі пагутарце, з генератарамі ідэй, бо яны падобныя праекты і ствараюць...

Скарыстаўшыся парадамі Сяргея Іванавіча, кіруюся ў аддзел эканомікі і развіцця. Яго загадчык Тамара Курганова па дарозе да пакойчыка, дзе захоўваюцца матэрыялы новага праекта, таксама кажа:

— Наш музей — спецыфічны, і мы вырашылі пайсці "ад процілеглага": паказаць, які чудаўны свет. І, ведаецца, калі рыхтавалі яшчэ першы, "мядзведжы", праект, дык сутыкнуліся з такім фактам: многія, хто жадаў прынесці цацку, нават не ведалі, дзе знаходзіцца наш музей... Для мяне гэта дзіўная рэч... І вась каб такіх сітуацый было менш, на падобныя выстаўкі першымі запрашаем дзетак. Увогуле ж, дзякуючы падобным экспазіцыям мы набылі нямаля сяброў — тых людзей, якія цяпер пастаянна наведваюць наш музей...

Думаецца, сучасным дзецям цікава будзе прагарнуць старонкі дзённікаў, шыйткаў і падручнікаў іхніх ужо нават не бацькоў, а бабуль і дзядуль, пакуруць старэнкі глобус, ацаніць тагачасную школьную моду. "Звярніце ўвагу, вась гэта — звычайны піянерскі гальштук, — паказвае мне сапраўды самы ардынарны ягонь ўзор супрацоўнік аддзела фондаў фондаў музея Дар'я Чайка. — А вась — самы, відаць, модны: шаўковы, разы ў тры даўжэйшы за прынятыя памеры".

Вакол вялікага — ці не на ўсю даўжыню пакойчыка — авальнага стала можна

хадзіць вельмі доўга. Карыстаючыся момантам, парушаю музейнае правіла "Рукамі не крапаць!" і смела разглядаю экспанаты. Пытаюся, адгортваючы старонкі дзённіка з надпісам у нізе старонкі "Заўтра прынесці 60 кап.". "Цікава, а хто часцей прыносіць свае сямейныя рэліквіі ў музей: двоечнікі-троечнікі ці выдатнікі?" Дар'я адказвае, што пакуль дамінуюць апошнія, а пасля дадае: "Вы казалі пра сямейныя рэліквіі, і тут сапраўды ёсць некалькі прадметаў "з гісторыяй"..."

Гаворка — пра пасведчанне аб заканчэнні пачатковай школы, якое было выдадзена 1 чэрвеня 1941 года — за 21 дзень да пачатку Вялікай Айчыннай вайны. Яе перажыла і кішэнная табліца множан-какол, што і па

сёння спраўна робіць сваю справу. Цікава зазірнуць у песеннік 1973 — 1978 гадоў: тагачаснымі хітамі былі шлягеры "Песняроў", "Машыны часу", Алы Пугачовай, прычым песень беларускай эстрады пабачыў у ім нямаля. "Мае сваю гісторыю і гэтая школьная сумка, — апавядае Дар'я Чайка. — Яна калісьці належала дачцэ жанчыны, што прынесла яе нам. Дачка загінула, а напамін застаўся. Няхай пра яе згадаюць і наведвальнікі музея..."

Найчасцей, зразумела, прыносяць школьныя артэфакты, звязаныя непасрэдна з Беларуссю, але ёсць і прадметы, што "паходзяць" з Расіі, Украіны, Прыбалтыкі. "Былае, людзі, якія прыходзяць другі раз, кажуць: маўляў, былі ў гасцях, а думалі пра ваш праект — адшукалі ў родных чарговы экспанат", — распавядае супрацоўніца музея.

Дарэчы, такіх выпадкаў, калі чалавек удзельнічае не ў адным праекце музея, аказваецца, нямаля. А канкрэтна ў "Вялікі перапынак" свой унёсак зрабілі ўжо тры дзясяткі чалавек, і цягам наступнага тыдня маюць прыйсці яшчэ некалькі ахвотных. Адкрыццё ж выстаўкі прымеркавана да Дня ведаў — 1 верасня.

Сяргей ТРАФІЛАЎ

"Мару сустрэць у палацы прывід..."

Брамны куфар Ружан,

Ці задумваліся вы калі-небудзь пра тое, хто аўтар рэканструкцыі ці сучаснага афармлення той або іншай залы ў старадаўнім палацы? Так, яны, зазвычай, не пакідаюць подпісаў "пад уласнымі творами"... Адзін з такіх майстроў, які займаўся афармленнем банкетных і канферэнц-залаў найбуйнейшых прадпрыемстваў Гродзеншчыны і выйграў тэндэр на ўзвядзенне фантана ў Ваўкавыску, дызайнер па інтэр'ерах Ігар МАЗАЛЕВІЧ распавёў "К" аб сваім новым праекце — рэстаўрацыі Ружанскага палаца.

або Куды вядзе інтуіцыя дызайнера?

Уязная брама ў Ружанскі палац.

— У Беларусі такіх рэчаў практычна няма! Хіба рэшткі, што знайшлі пад час раскопак. Штосьці прыдатнае для аздаблення адшукалі ў музеях, мясцовыя ксёндзы падарылі крэсла той эпохі... Астатнія рэчы ў свой час былі вывезены ў Вільню і Кракаў. Працэс вяртання падобных прадметаў на радзіму — складаная дыпламатычная місія, таму сёння карыстаемся копіямі.

— Ужо скончылася рэстаўрацыя ўязной брамы і ўсходняга флігеля. Ці ўсё атрымалася, як вы планавалі?

— У прынцыпе, так. Але да гэтага часу мне не зразумела, навошта замуравалі пакоі, якія знаходзіліся ў браме. Гэта ж так захапляльна для турыста — паблукаць па таемных пакойчы-

Макет рэстаўрацыі палаца Сапегаў.

коі гаспадарчага прызначэння з грубымі падлогамі і бэлькавымі столымі ў шыкоўныя палаты. Музей гісторыі шляхецкага роду захаваў стыль барока, а вась выставачная зала патрабавала нейкай універсальнасці, каб пазней тут маглі прэзентаваць карціны розных эпох і стыляў.

— Ці ёсць ужо канкрэтныя планы ідэі наконт астатніх частак палаца?

— Ёсць цікавыя задумкі наконт заходняга флігеля. Напрыклад, планую разбіць памяшканне на некалькі тэма-

Але, на жаль ці на шчасце, нічога таямнічага не заўважылі. Праўда, мару-такі сустрэць калі-небудзь у палацы прывід! А вась пра скарбы мясцовыя жыхары распавялі цікавую гісторыю: недзе ў 70-я гады мінулага стагоддзя позна вечарам да палаца пад'ехала чорная "Волга", адтуль выйшлі некалькі чалавек, залезлі на браму, трохі там пакорпаліся, выцягнулі адтуль куфар, селі ў машыну — і паехалі. Дарэчы, я знайшоў у браме месца, дзе хавалі той куфар. Да гэтага часу там захаваліся "межы" з пылу ад скарбніцы...

— Вы шмат падарожнічаеце, бачылі нямаля палацаў у Заходняй Еўропе, якая славіцца сваім замкавым турызмам. Як "упісаць" беларускія адметнасці ў агульнаеўрапейскую прастору турбізнесу?

— А чаму, скажам, не пабудаваць побач з гістарычным помнікам якую-небудзь кавярню ці гасцініцу, стыліза-

ваную пад эпоху замка? Гэта зацікавіць турыстаў, дасць ім больш часу і магчымасцей пазнаёміцца з нашай краінай. Спадзяюся, такая праблема ў хуткім часе знікне, і нашы замкі, у тым ліку і Ружанскі, будуць прывабліваць турыстаў не толькі выдатнай архітэктурай ды майстэрствам рэстаўратораў, але і выдатным адпачынкам у мясцінах, дзе знакамітыя беларусы стваралі гісторыю.

Надзея ПЯКАРСКАЯ, студэнтка Інстытута журналістыкі БДУ

Скарб у пярыне

Ці не кожны чалавек марыць знайсці скарб, але часам не ўяўляе, што... літаральна спіць на ім. Менавіта такая гісторыя адбылася з віцябчанкай, якая больш за дваццаць гадоў літаральна спала на старажытных манетах.

Гэтая незвычайная гісторыя пачалася ў 30-х гадах мінулага стагоддзя ў расійскай вёсачцы Полнава, там, дзе бяруць свой пачатак вялікія рэкі Волга, Днепр, Заходняя Дзвіна. Шмат гадоў пярына служыла верай і праўдай сваім гаспадарам. Але аднойчы яны вырашылі ператварыць яе ў некалькі падушак. Адна з іх аказалася шчаслівай. І

калі замуж выходзіла старэйшая дачка, да яе разам з пасагам "пераехалі" і падушкі.

Але на гэтым іх "падарожжа" не скончылася. У 1989-м падушкі трапілі ў Віцебск да Тамары Озеравай, у памяць пра маці. Потым яны засталіся ў спадчыну ейнай дачцэ — Таццяне Канапатнікавай. Кожную ноч, больш за дваццаць гадоў, дзяўчына клалася спаць на "сямейную рэліквію", не здагадваючыся пра тое, якую таямніцу захоўвае адна з падушак яе бабулі. І тут умяшаўся Яго Вялікасць Выпадак, які прымусіў новых уладальнікаў падарыць ужо трэцяе жыццё старэнкай пярыне. Тамара Барысаўна звярнулася ў атэль, што займаецца чысткай і аднаўленнем падушак. Менавіта там і адбылося выяўленне скарбу.

Як адзначыў супрацоўнік прыватнай фірмы, у час працы над падушкамі з адной выпалі дзве старадаўнія манеты. Выканаўшы замову, прадпрымальнік адправіўся да кліентаў. На парозе яго ветліва сустрэла Таццяна. Адаўшы падушкі, мужчына пацікавіўся: хто спаў на самай вялікай? Як аказалася, яна належала самой гаспадыні.

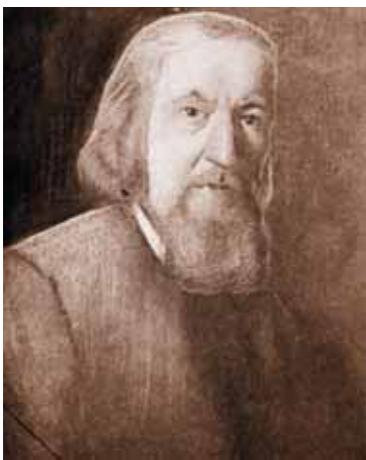
Якое ж было здзіўленне ўладальніцы, калі прадпрымальнік працягнуў ёй старадаўнія манеты і сказаў, дзе іх знайшоў. Але больш за ўсё яна здзівілася нават не манетам, а ўчынку незнаёмага чалавека, які мог бы пакінуць скарб сабе, але сумленна перадаў яго сапраўдным уладальнікам.

Але чаму манеты хаваліся ў звычайнай пярыне? Як высветлілася, у народзе існуе меркаванне, што калі спаць на грошах, то ў хаце будзе дастатак.

Дзмітрый ОСІПАЎ Віцебск

Фота са школьных альбомаў розных гадоў, прынесеныя на выстаўку.

А.Шэмеш. Аўтапартрэт.

...Менавіта ў “мінскі” перыяд раскрыўся не толькі літаратурны талент Шэмеша, але і ягоны дар бліскучага партрэтыва. Гэтым садейнічала і сяброўства з Людвігам Уладзіславам Кандрацічам, шырока вядомым пад псеўданімам “Уладзіслаў Сыракомля”. І калі Ян Дамель быў нашмат старэйшы за Шэмеша, то Сыракомля — на 15 гадоў маладзейшы за нашага героя. Гэта значыць, сур’ёзная розніца ва ўзросце ў сяброўскіх адносінах для Шэмеша не мела значэння, бо, паўтару словы А.Валіцкага, ён “сэрца трымаў для сяброў раскрытым”. Калі адбылося знаёмства Шэмеша з Сыракомлем, юны паэт быў ужо аўтарам знакамітага верша (дакладней — “народнай гутаркі”) “Паштальён”, які ён напісаў паводле пачутай у Міры гісторыі трагічнага кахання маладога фурмана. У рускім, вельмі акуратным, перакладзе з польскай мовы Леаніда Трэфалева верш Сыракомлі стаў адной з найпапулярных народных песень — “Ямшчык”. Толькі, дадам, і сёння большасць расійскіх крыніц сцвярджае, што гэта — “старадаўняя ямшчыцкая песня на словы Трэфалева”, без згадкі пра сапраўднага аўтара...

і на беларускай мове: “Добрыя весці” і “Ужо птушкі пяюць усюды”. Марыў выдаць кнігу беларускамоўных вершаў. Не паспеў... Але практычна ўся літаратурная дзейнасць “вясковага лірніка” Сыракомлі звязана з Беларуссю, чым ён і быў духоўна блізка Шэмешу.

У “Энцыклапедычным слоўніку” Бракаўза і Эфрона пра Сыракомлю сказана: “Кожнаму твору Кандраціча аддаваў частку самога сябе і пасля працы творчасці быў нервова ўзбуджаны, пакутаваў нясцерпна. Ён жыў, як сапраўдны паэт, бестурботна, не клапаціўся пра заўтрашні дзень, шмат зарабляў і вечна бедаваў. У апошнія гады пакутаваў і душэўна, і цялесна, часткова — з прычыны няўстры-

ліў, у слаўным родзе Янушкевічаў было тры сыны Тэклі Янушкевіч (Сакалоўскай), дарэчы, унучкі сястры Тадэвуша Касцюкі — Ганны: Адольф, Юстафій і Рамуальд. Усе яны — практычна равенскі Шэмеша, і ўсе так ці інакш прымалі актыўны ўдзел у паўстанні 1831 г.

А што да згаданага Ігнація Янушкевіча, дык — так, быў такі, але ён, зусім яшчэ ў юным узросце, скончыў Першую Віленскую гімназію ў 1869-м, калі Шэмеша ўжо пяць гадоў як не было ў жывых. Такім чынам, на партрэце адлюстраваны іншы чалавек, магчыма, хтосьці з сыноў Тэклі Янушкевіч, але — дакладна не Адольф, дагератып якога я бачыў. З іншага боку, Юстафій і Рамуальд былі на пачатку

Ключ да мастацтва, або Багатае сэрца Адама Шэмеша

Той, хто лёгка валодаў пяром і пэндзлем

(Заканчэнне. Пачатак у № 33)

Думаю, іх сяброўства паўстала на аснове маральнага і творчага стаўлення абодвух да лёсу Радзімы, да яе культурнай і гістарычнай спадчыны. І Шэмеш з вялікім задавальненнем дапамагаў Сыракомлю ў працы над нарысам “Мінск”. Паэт не так часта бываў у Мінску, але рэгулярна атрымліваў адтуль неабходныя яму матэрыялы, у тым ліку — ад Шэмеша. Так, апошні даслаў яму з аказіяй “Собрание древних грамот и актов городов Минской губернии, православных монастырей, церквей и по разным предметам”, падрыхтаванае Часовай камісіяй па зборы старажытных дакументаў.

Тагачасны 25-тысячны Мінск для Шэмеша і Вільня, дзе, у асноўным, жыў Сыракомля, былі больш чым проста выдатныя гістарычныя месцы. Абодва творцы марылі, каб менавіта Мінск, пасля драматычнай ліквідацыі адзінага ў краі Віленскага ўніверсітэта, стаў па-сапраўднаму духоўным цэнтрам рэгіёна, дзе можна было б рэалізаваць праграму будучага росквіту нацыянальнага мастацтва і літаратуры, “паколькі тут збіраецца даволі значнае грамадства”, і жылі такія выдатныя аматары-мецэнаты, як Юрый Кабылінскі, стваральнік вялікага прыватнага музея. Адам Шэмеш піша: “...У нас ёсць прыгожыя азёры, зялёныя даліны, вялікія лясы, чароўныя мясціны і над Нёманам, і ў Інфлянтах, і ля Трокаў, і ў Падолі; вясковы люд у маляўнічых і разнастайных народных уборах; ёсць гісторыя, поўная ўзвышаных і надзвычай прыгожых эпізодаў, здольных захапіць мастака...”. А вось некаторыя віленчкі папракалі Сыракомлю ў тым, што ён у нейкім сэнсе аддае перавагу Мінску перад Вільняй. На гэта паэт адказаў: “Мінск я люблю як сталіцу правінцыі, дзе нарадзіўся, Вільню — як сталіцу майго краю. Не ўмею адрозніваць адной любові ад другой. Зрэшты, палеміка пра тое, хто больш любіць край, да дрэнных вынікаў прывесці не можа...”

І тут я хачу згадаць словы этнографа, журналіста, літаратара, аднаго з першых бытапісцаў Мінска сярэдзіны XIX ст. Паўла Шпілеўскага: “Мінск пры сённяшняй сваёй упарадкаванасці і абноўленым выглядзе пасля пажару 1835 года можа быць названы сталіцай Беларусі. Ён больш вялікі і больш фарсісты, чым Магілёў ды Віцебск... Распасцёрты на гарах і стромах, Мінск амаль з усіх тарапаў уяўляе цудоўны від”. І ў той жа час, Шэмеш вельмі крытычна выказваецца пра нялёгкае жыццё мастакоў Мінска: “Якая сіла волі, якая закаханасць у мастацтва патрабаваліся, каб застацца верным сваёй справе, прадоўжыць самаўдасканаленне ў такім антыэстэтычным, праязічным месцы, якім, з-за абывакавацкага жыхароў да любой працы душы, да якой бы там ні было прыгажосці, з-за недахопу неабходнай мастаку дапамогі, з’яўляецца Мінск!...”

Паводле слоў Міхала Грабоўскага, Шэмеш распрацоўваў ідэю ўласнага праекта. Ён марыў “адкрыць пастаянную выставку карцін пад апекай аднаго або не-

А.Шэмеш. Мужчынскі партрэт.

калькіх аматараў мастацтва, дзе кожны мог бы бясплатна альбо за невялікі кошт бачыць работы жывапісцаў нашага краю, і каб пра гэтыя выстаўкі з’яўляліся справядзачы ў альманаху “Athenaeum”...

Што і казаць, актыўнасці і нястрымнай энергіі Шэмешу было не займаць. Нездарма ў “Імпровізацыі” Уладзіслава Сыракомлі “У коле знаёмых у Мінску” Шэмеш прыгаданы як “адзін з самых высакародных людзей”. Дадзеныя словы з поўным правам можна аднесці і да самога Сыракомлі, пра што вельмі красамоўна сведчыць яго поўны ўзнёслаці партрэт пэндзля ягонага сябра. Гэты партрэт паэта “на пленэры” цалкам увасабляе пункт гледжання Шэмеша на сутнасць гуманістычных ідэалаў чалавека сярэдзіны XIX ст. Здаецца, твор — традыцыйны паводле класічнай кампазіцыі і колеру. Згадваюцца пластычныя ўзоры італьянскага Адраджэння і некаторыя іншыя эпохі. Але ў Шэмеша вобраз Сыракомлі ахутаны такім прыўзнята-рамантычным флёрам, што мімаволі праводзіш паралелі з бліскучай партрэтнай творчасцю яго сучасніка Брулова, а таксама Трапініна.

Што ў Шэмеша? Простая кампазіцыя, умоўнае асвятленне, пэндзлем няспешна праходзіць усю паверхню палатна, са стараннасцю вымалёўваючы складкі тканіны на цёмна-сіняй вопратцы, белую манішку, чорны бант пад каўнерыкам на шыі, счэпленыя пальцы рук паэта... Фон — фрагмент сцяны цаглянага замка, рамантычнае неба з сонечным прасветам скрозь аблогі і з правага боку — крона зялёнага дрэва. Погляд паэта — горды, пранізлівы, упэўнены. Па вялікім рахунку, гэта жывапісны помнік Творчасці.

Мабыць, трэба трошкі распавесці і пра самога Сыракомлю, чалавека вялікага таленту і складанага лёсу, які пражыў усяго 38 гадоў, тым больш, што ён быў ад-

ным з самых блізкіх сяброў і паплечнікаў Адама Шэмеша. Нарадзіўся паэт у вёсцы Смольгава Бабруйскага павета Мінскай губерні (цяпер — Любанскі раён). У юнацтве вучыўся ў дэманіканскіх школах Нясвіжа і Навагрудка, працаваў у Нясвіжскай канцылярні ў Радзівілаў, быў арандатарам фальварка Залуча пад Стоўбцамі, дзе шмат і плённа працаваў. А ўвосень 1852 г. пераехаў з жонкай Паўлінай (цёзкай жонкі Шэмеша!) у арандаваны фальварак Барэйкаўшчына, што пад Вільняй. Але, на вялікі жаль, у рэшце рэшт сваё жыццё спаліў у алкаголі. Гэта ніхто з біёграфістаў паэта не ўзгадвае, але ж куды падзецца ад сумнага факта... Гарэлка аслабіла арганізм, і розныя хваробы пастаянна даймалі паэта, асабліва — сухоты. І ўсё ж у 1861 г. ён, незалежны па сваіх поглядах, за ўдзел у варшаўскай дэманстрацыі супраць рэпрэсій з боку самаўладдзя трапіў на месяц у віленскую турму, а потым — “пад хатні арышт” (пад нагляд жандармаў) — у Барэйкаўшчыну.

Аднак, нягледзячы на душэўныя і фізічныя пакуты, Сыракомля пісаў незвычайныя вершы. Пра “Паштальёна” я ўжо казаў. Сярод іншых твораў паэта — вершаваны цыкл “Мелодыі з вар’яцкага дома”, паэмы “Янка-далаком”, “Маргер” (паводле яе была створана аднайменная опера К.Горскага), п’еса “Хатка ў лесе”, мноства лірычных аповяданняў (“Гавенды”), вершы рэзка сацыяльнай, антыцарскай накіраванасці (“Гётманская начоўка”, “Улас”, “Мазурка”, “Вызваленне сялян”), пераклады з лацінскай мовы сярэднявечных паэтаў, гісторыка-кразнаўчыя працы “Манаграфія ракі Нёман”, “Вандроўкі па маіх былых ваколках” і “Нёман ад вытокаў да вусця”, а таксама колькі грунтоўных водгукаў пра творчасць В.Дуніна-Марцінкевіча. Пісаў Сыракомля па-польску, але два вершы напісаў

А.Шэмеш. “Партрэт Юстафія Янушкевіча” (?).

манага жыцця”. А вось словы рускага пісьменніка Мікалая Ляскова “З аднаго падарожнага дэнініка”, які пабываў у Вільні пад час шматлюднага пахавання паэта: “Сыракомлю ведаюць не толькі ў Літве ды Польшчы, але і наогул ва ўсіх славянскіх землях, і дзе яго ведалі, там яго любілі за яго сімпатычны талент і няўхільна шчыры кірунак. Ён ніколі не шукаў нічых міласцей, і вельмі мала клапаціўся, ці лепш скажаць, зусім не клапаціўся пра сваю рэпутацыю. Ён не валодаў мастацтвам маскіравацца, і не ўмеў хаваць сваіх слабасцей, якія, зрэшты, не прыносілі ніякай шкоды нікому, акрамя самога нябожчыка, што шмат пакутаваў у сваім жыцці... У яго было вельмі многа агульнага ў характары і натуре з нябожчыкам Тарасам Рыгоравічам Шаўчэнкам, але становішча ягонае ў Вільні было значна цяжэйшае за становішча Шаўчэнкі ў Пецябургу”.

Невядома, ці прымаў які-небудзь удзел наш герой у няшчасным лёсе свайго сябра, але хочацца думаць, што — так, бо Шэмеш, на маю думку, не мог не прыехаць да сябра ў Вільню, куды Сыракомлю на пачатку 1862-га з-за хваробы дазволілі вярнуцца з Барэйкаўшчыны. Хаця яму заставалася жыць усяго два гады...

Але вярнемся трошкі назад. Скажу, што Шэмеш паспяхова супрацоўнічаў і з пісьменнікам В.Дуніным-Марцінкевічам, і з кампазітарам С.Манюшкам, стварыў джарацыі для першай пастаноўкі іхняй оперы “Сялянка”, прэм’ера якой адбылася ў лютым 1852 года ў Мінскім гарадскім тэатры. Пісаў шмат партрэтаў, у тым ліку — Станіслава Манюшка, Евы Фялінскай, Тэклі Янушкевіч... У сваёй кнізе “Жывапіс Беларусі. XIX — пачатак XX ст.” (Мінск, 1974 г.) Леанід Дробаў рэпрадукуе шэмешаўскі пакаленны “Партрэт Ігнація Янушкевіча”. Але, на мой погляд, на ім выяўлена іншая асоба. Як я высвет-

1830-х афіцэрамі, а на партрэце — спакойны і сабраны персанаж у чорнай цывільнай вопратцы. Хаця потым, пасля складаных жыццёвых метамарфоз, усе тры браты адышлі ад ваенных спраў... Адольф, напрыклад, амаль чвэрць веку правёў у сібірскай ссыльцы і вярнуўся паміраць на радзіму толькі ў 1856 г. Дарэчы, ён з’явіўся прататыпам аднаго з герояў 3-й часткі паэмы А.Міцкевіча “Дзяды”. Юстафій эміграваў у Францыю і стаў там вядомым кнігавыдаўцом, які выпусціў творы А.Міцкевіча, Ю.Славацкага, З.Красінскага, двухтомнік “Жыццё Адольфа Янушкевіча і яго лісты з кіргізскіх стэпаў”. Па натуре Юстафій быў чалавекам рамантычнага складу, і гэтым быў падобны на Шэмеша. Магчыма, менавіта ён адлюстраваны на партрэце...

Уласна кажучы, рамантычная ідэалізацыя народнага духу і гістарычнага мінулага ў Шэмеша былі звязаны з надзеямі на рэлігійнае адраджэнне краіны, пра што ён і пісаў у сваіх эсах пра Яна Дамеля і Віленскую школу мастацтваў. Таксама неаднойчы крытыкаваў сваіх сучаснікаў-мастакоў за страту “чыстасардэчнай рэлігійнасці”. І вельмі не любіў “празаізму” ў мастацкай творчасці. Таму Шэмеш глыбока захапляўся рамантычнай пазіцыяй духоўна блізкага яму Адама Міцкевіча, выканаўшы незахаваўна да сёння два або тры палотны па матывах “Пана Тадэвуша” і жывапісныя ілюстрацыі да “Конрада Валенрода”. Ёсць звесткі, што ён яшчэ ў пачатку 1840-х гадоў напісаў дзве карціны з сюжэтамі часоў Яна III Сабескага. Але праграма адраджэння нацыянальнай культуры, на маю думку, усё ж была асноватворчай у гэты перыяд жыцця Шэмеша. У чым яе сутнасць? Прафесар Варшаўскай Акадэміі мастацтваў Марцін Залескі (а не Антон Залескі, як пішуць даследчыкі, не звяртаючы ўвагу, што Антону Залескаму ў год смерці Шэмеша было... шэсць гадоў) у некралогу назваў Адама Шэмеша “літоўскім Авербекам”. У чымсьці ён меў рацыю, калі параўнаў нашага земляка з вядучым нямецкім жывапісцам, графікам і ілюстратарам так званай назарэйскай школы ў Рыме Ёганам Фрыдрыхам Авербекам, які вяртаў у еўрапейскае мастацтва першай паловы XIX стагоддзя рэлігійны дух, наступуючы ўзоры жывапісу Рафаэля, мастакоў кватрачэнта — італьянскай культуры XV ст. — і нямецкага Адраджэння.

Шэмеш, як і Авербек, быў своеасаблівым тэасофам-тэолагам, які бачыў у рэлігійным аспекце творчасці залог маральна-этычнага, эстэтычнага і прафесійнага прагрэсу. Карацей кажучы, лічыў, што адраджэнню нацыянальнай культуры павінна служыць абуджэнне цікавасці мастакоў і літаратараў да гістарычнай спадчыны народа, да яго старажытных каранёў, да знакавых, патрыятычна-павучальных падзей мінуўшчыны. Мне здаецца, гэтая шэмешаўская канцэпцыя вельмі блізкая і да маральных, эстэтычных і культурных патрэб дзён сённяшніх...

Барыс КРЭПАК

МУЗЕІ *

НАЦЫЯНАЛЬНЫ
МАСТАЦКІ МУЗЕЙ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

г. Мінск,
вул. Леніна, 20.
Тэл.: 227 45 62.
Экспазіцыі:
■ Мастоцтва Беларусі XII — XIX стст.
■ Мастоцтва Беларусі канца XIX — пач. XXI стст.
■ Мастоцтва Расіі XVIII — пачатку XX стст.
■ Мастоцтва краін Усходу XV — XX стст.
■ Мастоцтва краін Заходняй і Цэнтральнай Еўропы XVI — XX стст.
■ Экспазіцыя жывапісу, скульптуры, графікі мастакоў 1940-х — 1980-х гг.

Выстаўкі:
■ Выстаўка "Італія, радзіма натхнення". Да 04.09.2011.
■ "Гэта было нядаўна...".

Філіялы
Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь:

МУЗЕЙ "ДОМ ВАНЬКОВІЧАЎ".
КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА
ПЕРШАЙ ПАЛОВЫ XIX ст.

г. Мінск,
вул. Інтэрнацыянальная, 33а.
Тэл.: 227 87 96.
■ Пастаянная экспазіцыя.
■ "Цярноўнік крэсаў".

МУЗЕЙ БЕЛАРУСКАГА
НАРОДНАГА МАСТАЦТВА
Ў в. Раўбічы

Спарткомплекс "Раўбічы",
Мінскі р-н.
Тэл.: 507 44 68.
■ Выстаўка "Таямніцы дрэва. Разьба па дрэве, чаканка".

МУЗЕЙ
В.К. БЯЛЫНІЦКАГА-БІРУЛІ
Ў г. МАГІЛЁВЕ

г. Магілёў,
вул. Ленінская, 37.
Тэл.: (8-0222) 22 48 87.
■ Пастаянная экспазіцыя "Культура I-й пал. XIX ст.". Выстаўка работ навучэнцаў Магілёўскай ДШМ.

МУЗЕІ *

НАЦЫЯНАЛЬНЫ
ГІСТАРЫЧНЫ МУЗЕЙ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

г. Мінск, вул.
К.Маркса, 12.
Тэл.: 227 43 22.
Экспазіцыі:
■ "Мастоцтва ў гарадской культуры XIX — пачатку XX стст.". ■ "Старажытная Беларусь". ■ "Беларусь XVI — XVIII стст. у партрэтах і геральдыцы". ■ "3 крыніцы

экспазіцыя
"Якуб Колас.
Жыццё
і творчасць".

■ Тэатралізаваная экскурсія паводле казак Якуба Коласа.
■ Выстаўка "Імгненні жыцця" (керамічныя плакеткі і медалі з калекцыі А.Грэжава).

ДЗЯРЖАЎНЫ ЛІТАРАТУРНЫ
МУЗЕЙ ЯНКІ КУПАЛЫ

г. Мінск, вул. Янкі
Купалы, 4.
Тэл.: 227 78 66.
■ Пастаянная экспазіцыя "Жыццё і творчасць Янкі Купалы".

у замежжы, а таксама
літаратурная выстаўка
"Пісьменнікі беларускага
замежжа".БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ
МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ ВЯЛІКАЙ
АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ

г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 25а.
Тэл.: 226 03 98.

Экспазіцыі:
■ Пастаянная экспазіцыя.
Выстаўкі:
■ "Пераможцы".
■ "Вітражы партызанскай мудрасці і кемлівасці".
■ "Дарогамі Перамогі. Бацька і сын Федарэнкі".
Да 31.08.2011.
■ "Абаронцам Айчыны".

■ "Чырвоная гасцеўня".

■ "Зала ўрачыстых
прыёмаў".

■ Экспазіцыя адкрытага захавання археалагічнай калекцыі музея (цокальны паверх паўднёвай галерэі).
Вежа палаца Румянцавых і Паскевічаў
Экспазіцыя "Уладальнікі Гомельскага маёнтка Румянцавы і Паскевічы".

Выстаўкі:

■ Выстаўка кніг "Мастоцтва для вечнасці".
■ Выстаўка лялек Марыі Лугавой "Цудоўны твор жаночых рук".

■ "Музей
крыміналістыкі".

Выставачная зала:

■ Падрыхтоўка новай выстаўкі.

ГАЛЕРЭІ*

ПАЛАЦ МАСТАЦТВА

г. Мінск,
вул. Казлова, 3.
Тэл./факс:
290 60 10.

■ Выстаўка-продаж мёду і вырабаў з яго
"Мядовы Спас".

МАСТАЦКАЯ ГАЛЕРЭЯ
"УНІВЕРСІТЭТ КУЛЬТУРЫ"

г. Мінск, Кастрычніцкая
плошча, 1
(Палац Рэспублікі).
Тэл.: 227 26 12.

■ Выстаўка дыпломных прац дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў.

КАРШІННАЯ
ГАЛЕРЭЯ
Г. ВАШЧАНКІ

г. Гомель,
вул. Карповіча, 4,
пр. Леніна, 43.
Тэл.:
(8-0232) 77 75 20.
Экспазіцыі:
■ "Гаўрыла Харытонавіч Вашчанка".

■ Выстаўка-продаж твораў выяўленчага мастацтва, сувеніраў і тавараў для мастакоў.
Выстаўкі:
■ Выстаўка алавяных салдацікаў і мадэлей караблёў А.Ляўкова.
■ Выстаўка Андрэя Смолака "Уздым і мары".
■ Выстаўка "Маляваны экватар".
■ Выстаўка керамікі і жывапісу Тамары і Івана Курачыцкіх.

НАГАДВАЕМ! ПРАЦЯГВАЕЦЦА ПАДПІСКА НА ГАЗЕТУ "КУЛЬТУРА" НА ВЕРАСЕНЬ І НАСТУПНЫЯ МЕСЯЦЫ 2011 ГОДА!

Падпісныя
індэксы:
індывідуальная
падпіска — 63875,
ведамасная
падпіска — 638752.

Паспяшайцеся на пошту!

адвечнай прыгажосці".

■ "Водбліскі ваеннай славы" (еўрапейская зброя і вайсковае абмундзіраванне XIX — 1-й пал. XX стст.).
Выстаўкі:
■ "Экспануецца ўпершыню".
■ Асветніцка-забаўляльны праект "Вялікія муміі Егіпта".
■ Выстаўка Ігара Карлава.

Дом-музей І 3'езда РСДРП
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 31а.
Тэл.: 290 68 47.

■ Пастаянная экспазіцыя "Гісторыя І 3'езда РСДРП".
■ Выстаўка "Hand made — зроблена сваімі рукамі".

ДЗЯРЖАЎНЫ ЛІТАРАТУРНА-
МЕМАРЫЯЛЬНЫ МУЗЕЙ
ЯКУБА КОЛАСА

г. Мінск,
вул. Акадэмічная, 5.
Тэл.: 294 91 96.
■ Пастаянная літаратурна-мемарыяльная

■ Цыкл музейна-педагагічных заняткаў з элементамі тэатралізацыі "Дзядзька Янка, добры дзень!" для дзяцей малодшага школьнага ўзросту і сямейнага наведвальніка.
■ Інтэрактыўная гульня "У пошуках Папараць-кветкі" для ўсіх катэгорый наведвальнікаў.
■ Міжнародны выставачны праект "Дзеці Дона малююць Беларусь".

ДЗЯРЖАЎНЫ МУЗЕЙ
ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСКАЙ
ЛІТАРАТУРЫ

г. Мінск, вул. М.Багдановіча, 15.
Тэл.: 334 56 21.
Выстаўкі:
■ Выстаўка "Сцяжынкамі майстэрства".
■ "Свет шчодры. Свет мяне паўторыць..." (да 80-годдзя з дня нараджэння У.Караткевіча).
■ "Васіль Быкаў. Шлях, вызначаны лёсам".
■ "Спадарожнікі дзяцінства".
■ Фотаэкспазіцыя, прысвечаная дзейнасці беларускіх аб'яднанняў

ГОМЕЛЬСКІ ПАЛАЦАВА-
ПАРКАВЫ АНСАМБЛЬ

г. Гомель,
пл. Леніна, 4.
Тэл.: (8-0232) 74 19 11.

Цэнтральная частка палаца
Выстаўкі:

■ Выстаўка "Бурштын — золата Балтыкі".
■ Выстаўка "Архітэпальная прастора" Т.Збырні.
■ "Прадметы дэкору традыцыйнага жылта: малюнк і на шкле".
■ "Планета Японія" Да 02.10.2011.
■ Выстаўка В.Касаткіна "Жывіца. Часавыя прасторы".
■ Падарункі афіцыйных дэлегацый Гомельскаму аблвыканкаму.
Экспазіцыі:
■ "Культавыя прадметы" ("Дамавая царква", паўночны рызаліт палаца).
■ "Загадкавыя фантазіі мора" (грот палаца).
■ Экспазіцыя, прысвечаная дзяржаўнаму дзеянню СССР А.Грамыку.

Паўночнае крыло палаца

Выстаўкі:

■ Пакой крывых люстэркаў.
■ "Свет зьяроў Гомельшчыны".
■ Куток жывых экзатычных рэптылій.
Зімовы сад
Свет субтрапічных раслін і жывёл.
Працуюць рэстаўрацыйныя майстэрні і аддзел па турызме (вул. Кірава, 8).
Гомельскі парк
Прыватная калекцыя галубоў
"Сімвал міру і любові".

ГОМЕЛЬСКІ АБЛАСНЫ
МУЗЕЙ ВАЕННАЙ СЛАВЫ

г. Гомель, вул. Пушкіна, 5.
Тэл.: (8-0232) 77 60 60.
■ Пастаянная ваенна-гістарычная экспазіцыя.
■ Пастаянная выстаўка тэхнікі на адкрытай пляцоўцы.
■ На тэрыторыі музея працуюць пнеўматычны цір.

